

جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای، شماره ۵، زمستان ۱۳۹۱

وصول مقاله: ۱۳۹۰/۱۲/۱۴

تأیید نهایی: ۱۳۹۱/۵/۱۲

صفحات: ۴۹ - ۷۶

تحلیلی بر مفهوم کیفیت زندگی شهری در شهر بابلسر

دکتر محمدتقی رهنمایی^۱، امین فرجی ملانی^۲، دکتر حسین حاتمی‌نژاد^۳، آزاده عظیمی^۴

چکیده

رویکرد کیفی به مفاهیم توسعه زمینه را برای طرح موضوع کیفیت زندگی فراهم ساخت. این رویکرد برای اولین بار در سال ۱۹۶۶ توسط ریموند بائر به دنبال ظهور بحران‌های شهری، مطرح شد. امروزه از کیفیت زندگی به معنای قابلیت زندگی یک مکان یاد می‌شود. هدف از این تحقیق تحلیلی از وضعیت کیفیت زندگی در محلات شهر بابلسر از بعد شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی، کالبدی- محیطی و روانی (ذهنی)، می‌باشد.

در این تحقیق از روش توصیفی-تحلیلی به صورت تحلیل مقایسه‌ای بر اساس وزن‌دهی سلسله‌مراتبی استفاده شده است. همچنین جهت گردآوری اطلاعات مورد نیاز از روش پرسشنامه‌ای، پژوهش میدانی، منابع کتابخانه‌ای، روش مشاهده و منابع اطلاعات اینترنتی برای گردآوری داده‌ها استفاده شده است. شاخص‌های مورد استفاده در این تحقیق بر مبنای بررسی منابع متعدد و نیز با روش دلفی، جهت بررسی کیفیت زندگی در محلات شهر بابلسر، تعیین شده است.

بر اساس بررسی‌های صورت گرفته محلات شهر بابلسر از بعد شاخص‌های مورد بررسی دارای نوعی شکاف عمیق می‌باشند. از طرفی نمره‌ی میانگین کیفیت زندگی شهر برابر با ۸/۵۱۷ می‌باشد که بر اساس تقسیم‌بندی سنجش نمره‌ی کیفیت زندگی در سطح متوسط قرار دارد. با توجه نتایج به دست آمده محله بی‌بی سروزه دارای پایین‌ترین سطح کیفیت زندگی بوده و محله شهرک دانشگاه در بالاترین سطح برخوردار قرار دارد. در واقع نوعی گسست فضایی در میان محلات شرقی و غربی به ویژه میان محلات ۱۳، ۱۴، ۱۵ و ۱۶ با محلات ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷ وجود دارد.

کلید واژگان: کیفیت زندگی شهری، شاخص، محلات، شهر بابلسر.

rahnamaee1123@yahoo.com

a.faraji@ut.ac.ir

h.hatami@ut.ac.ir

azimi87@yahoo.com

۱- دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران

۲- پژوهشگر پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاد دانشگاهی (نویسنده مسؤل)
دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران

۳- استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران

۴- مدرس دانشگاه آزاد اسلامی جغرافیا، واحد اسلامشهر

مقدمه

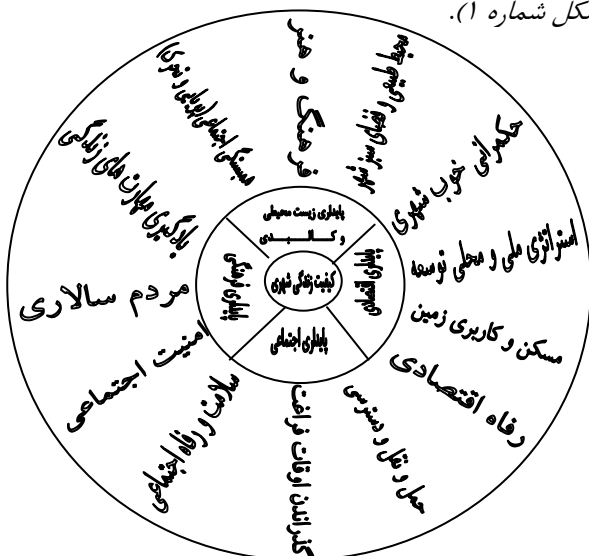
امروزه کیفیت زندگی مفهومی پیچیده است و بسیاری از دانشمندان علوم اجتماعی از ارائه‌ی تعریفی جامع و مانع از آن ناتوانند. چرا که درک این مفهوم از سوی اقشار مختلف جامعه شهری معنای متفاوتی را متبادر می‌کند (Georg & Bearon, 1980:1).

به عبارتی در محیط شهری این مفهوم به واسطه‌ی تنوع اندیشه‌ها و اینکه هر کس تعریف خاصی از زندگی و رفاه اجتماعی دارد، معنای متفاوتی را متصاعد می‌کند (Bond & corner, 2004:1). اما در یک تعریف عام، کیفیت زندگی با عنوان زندگی راحت و دسترسی به نیازهای اساسی در یک محیط شهری تلقی می‌شود (Eiser, 2004:2). کیفیت زندگی در واقع به معنای قابلیت زندگی^۱، یک مکان مطرح می‌شود. به عبارتی در یک جامعه شهری، کیفیت زندگی برگرفته از تجربه مشترک ساکنان شهر از محیط شهر (مثلاً: کیفیت هوا، آب، ترافیک، فرصت‌های تفریحی، شغلی و...) و سطح توانایی شهر در پاسخگویی به اهداف مورد نظر ساکنان شهر می‌باشد. به عبارتی دیگر کیفیت زندگی ریشه در کفایت اقتصادی، سیاسی، و الزامات اجتماعی یک شهر دارد (Myers, 1987:108). به طور کلی رویکرد کیفیت زندگی شهری تلاشی در جهت ایجاد شهر سالم و فراهم آوردن خدمات شهری مناسب و در دسترس برای همگان در چهارچوب پایداری است (Harpham et al, 2001:109). بنابراین در یک شهر سالم با کیفیت زندگی بالا، شرایط کالبدی، اجتماعی و اقتصادی در جهت توانمندسازی ساکنین شهر برای اجرای نقش‌های زندگی و شکوفائی استعدادهای خود مهیا می‌باشد (Ashton, 2000:14-15). در این راستا سازمان بهداشت جهانی (WHO)، کیفیت زندگی را به معنای وضعیت ایده‌آل جسمی، روحی و رضایتمندی اجتماعی تعریف می‌کند (M.Fayers, 2000:3). بنابراین

مفهوم کیفیت زندگی به مرور زمان و متناسب با شرایط خاص فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی هر جامعه دستخوش تحولاتی می‌شود. به‌طور کلی مفهوم کیفیت زندگی متأثر از مجموعه‌ی عواملی است که شالوده پویایی زندگی در یک جامعه شهری را تشکیل می‌دهند.

اکثر محققان در مطالعات کیفیت زندگی آن را به دو بُعد تقسیم کرده‌اند، یکی بُعد روانشناختی و دیگری بُعد محیطی (H.Massam, 2002:4 and S. Westaway, 2006:12 and van Kamp, et al, 2003:25). با توجه به پیچیدگی مفهوم کیفیت زندگی، چهار مفهوم رکن اساسی در کیفیت زندگی شهری را دربرمی‌گیرد.

این چهار بُعد عبارتند از: پایداری اقتصادی، پایداری اجتماعی، پایداری محیطی و پایداری فرهنگی - سیاسی (شکل شماره ۱).

شکل ۱: چهارچوب مفهومی کیفیت زندگی شهری
مأخذ: فرجی ملانی، ۱۳۸۹ الف

در این مقاله هر دو بُعد عینی و ذهنی کیفیت زندگی در سطح محلات بابلسر مورد مطالعه قرار گرفته است. هدف اصلی این مقاله تعیین سلسله مراتب کیفیت زندگی محلات شهر بابلسر از منظر ۴ دسته از شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی، کالبدی - محیطی و رضایتمندی می‌باشد.

طرح مسأله

مفهوم شهر ایده‌آل (Ideal city)، در سال ۱۸۷۰ مطرح گردیده و آن را شهری نام نهادند که دارای هوای تمیز، حمل و نقل عمومی و در دسترس، بیمارستان‌های کوچک و محلی و آسایشگاه برای سالمندان و بیماران روانی (پاپلی‌یزدی ورجبی سانجردی، ۱۳۸۲: ۹۱) باشد و در آن بر همکاری و مشارکت نهادهای شهر با مردم به صورت مشارکت مدنی، اجتماعی و سیاسی تأکید شد (Barton et al, 2003:45) روند شتابان شهرنشینی در کشورهای در حال توسعه با تأثیر صرف بر روی جنبه‌های عینی توسعه (رشد) به ویژه در سال‌های پس از جنگ جهانی دوم، نه تنها دستیابی به توسعه را مقدور نساخت بلکه بر نابسامانی‌های کیفیت عینی و ذهنی شهرهای جهان سوم افزود. بروز انواع نابرابری‌ها، فقر گسترده، تخریب محیط‌زیست، سوء تغذیه، توسعه‌ی ناموزون شهر و... تنها بخشی از آثار سوء این اقدامات بود. اما به تدریج این مفهوم از توسعه که در ابتدا متأثر از نظریه‌ی نوسازی (۱۹۶۰) بود و ابعاد تکنیکی را مدنظر داشت جای خود را به رویکرد جدید توسعه، یعنی توسعه‌ی انسانی داد که در آن جنبه‌های اجتماعی و فرهنگی در اولویت نخستین قرار دارند (تقدی و صادقی، ۱۳۸۵: ۲۱۶).

این رویکرد جدید منجر به ظهور مفهومی جدید باعنوان کیفیت زندگی^۱ شد. مفهوم کیفیت زندگی که برای نخستین بار در سال ۱۹۶۶ در کتابی باعنوان "شاخص‌های اجتماعی" توسط ریموند بائر مورد توجه قرار گرفت (مهدیزاده و دیگران، ۱۳۸۵: ۴۶). به دنبال ظهور مسائلی بود که از آن باعنوان "بحران‌های شهری" یاد می‌کردند (Hazelton, J, 1985: 26).

اگرچه مفهوم کیفیت زندگی و مفاهیم مرتبط با آن (شهر سالم، شهر اکولوژیک، شهر ایده‌آل، یوتوپیا، مدینه فاضله، شهر پایدار و ...) مدت‌هاست در محافل دانشگاهی

و اجرایی کشورمان مطرح و مورد نظر است. اما تا به حال تلاش‌های محدودی (مثلاً: کوی ۱۳ آبان در تهران) در جهت دستیابی به این امر صورت گرفته است. این مفهوم در ایران برای اولین بار در آذرماه ۱۳۷۰، با برگزاری سمپوزیوم شهر سالم در تهران مطرح شد و به دنبال آن در سال ۱۳۷۵ و شعار "شهر سالم برای زندگی بهتر" از سوی سازمان جهانی بهداشت منجر شد تا پایان سال ۱۳۷۵ در مجموع ۵۶ شهر در ایران در اجرای این پروژه فعالیت کنند (جانابانزاد، ۱۳۸۷: ۳۲). اما آیا تا به حال تحولی در بُعد کیفی زندگی شهرها صورت گرفته است؟ آیا ساکنین شهرها از زندگی در محیط شهری خود رضایت کافی دارند؟ آیا ساکنین شهر به خدمات مورد نیاز دسترسی دارند؟ و... ناگفته پیداست انجام پژوهشی جامع در این زمینه امری ضروری است تا در جهت بهبود کیفیت زندگی شهری و روستایی اقدامی بنیادی صورت گیرد. با توجه به ضرورت پرداختن به بحث کیفیت زندگی در وضعیت کنونی جوامع کشور، در این پژوهش مبنا را بر بررسی شاخص‌های کیفیت زندگی در شهر بابل (یکی از شهرهای توریستی واقع در استان مازندران)، قرار داده‌ایم. شهر بابل به‌عنوان یکی از شهرهای توریستی کشور امروزه سیمایی از فضای کالبدی و اقتصادی-اجتماعی دوگانه‌ای به خود گرفته است که در یک سو گروه برخوردار و درسویی دیگر افرادی با حداقل‌های زندگی قرار دارند. در واقع اینکه در این شهر محلات از نظر آنچه ما از آن باعنوان کیفیت زندگی یاد می‌کنیم در چه سطحی قرار دارند، مسلماً موضوعی است که نتایج آن می‌تواند مبنایی در جهت تصمیم‌سازی باشد. بررسی سلسله مراتب محلات و نیز ترسیم کمبودها و شکاف‌ها در محلات از منظر شاخص‌های مختلف می‌تواند درجه‌ی اولویت برنامه‌ریزی را تعیین کند. اینکه کدام محله و نیز اینکه کدام محور مطالعاتی (کالبدی، اقتصادی و اجتماعی) در اولویت است تنها در

خاص و با بررسی شاخص‌های محدودی مورد مطالعه قرار داده‌اند.

در این میان می‌توان به مطالعات اجتماعی از کیفیت زندگی (Wang et al, 2010:65; J.Mason et al, 2010:29) مطالعات اقتصادی (Wong, 2001:81 & Whitehead et al, 2006:132)، بهداشتی و پزشکی (Habib et al, 2009:21 & Ryashchenko and Gukalova, 2010: 43) مطالعات محیطی (Godefroid, 2001:62 & M.J. Geelen et al, 2009:39 & Moser, 2009:94 & S.Westaway, 2006:28)، و انواع دیگری از مطالعات اشاره نمود که توسط متخصصین علوم مختلف انجام شده است.

در تمام مطالعات صورت گرفته با هر تخصص و گرایشی تنها یک هدف را مدنظر داشته‌اند و آن ساماندهی شهر برای بهزیستی بشر می‌باشد و لذا برای ساماندهی فضای شهر و بهبود کیفیت زندگی شهری در ابعاد مختلف محیط شهر مطالعات متعددی صورت گرفته است. که می‌توان به مطالعات حمل و نقل و کیفیت زندگی (E.L. Spinney, et al, 2009:54 & de Groot and Steg, 2006:82)، کاربری زمین و کیفیت زندگی (Preuss and W. Vemuri, 2004:31 & O. Marquez and C. Smith, 1999:59) و انواع مختلفی از مطالعات دیگر نام برد که در حوزه‌ی کیفیت زندگی و ساماندهی محیط شهری صورت گرفته است.

معیارها و شاخص‌های کیفیت زندگی شهری

مهم‌ترین اصول اولیه‌ی موردنظر درانتخاب شاخص‌های کیفیت زندگی عبارتند از (Li et al:2009:54): جامعیت (تحلیل تمام جوانب اجتماعی، اقتصادی و...) عینیت (واقعی بوده و توانایی ارائه نتایج علمی را داشته باشد). استقلال (اجتناب از ذکر عناصر همپوش). قابلیت سنجش (قابلیت به کارگیری در تکنیک‌های مطالعاتی). دسترسی (سهولت در گردآوری داده‌ها).

چارچوب مطالعات کیفیت زندگی در سطح محلات امکان‌پذیر است. با توجه به اهمیت موضوع کیفیت زندگی در این مقاله هدف اصلی بررسی و سنجش سطوح کیفیت زندگی محلات مختلف شهر بابل در ارتباط با چهار شاخص اقتصادی (درآمد، هزینه، گروه-بندی شغلی، میانگین اجاره‌بها)، اجتماعی (تحصیلات و امنیت کودکان، مشارکت اجتماعی و گذران اوقات فراغت)، کالبدی (فضای سبز شهری، دسترسی به فضای سبز، دسترسی به خدمات و مسکن) و ابعاد روانی (رضایتمندی) می‌باشد.

پیشینه مباحث کیفیت زندگی شهری

محققان گرایش‌های مختلف علمی، کیفیت زندگی را از دهه ۱۹۳۰ مورد مطالعه قرار داده‌اند. هر یک از این محققان درصدد بوده‌اند که نواحی مختلف جغرافیایی مانند شهرها، ایالت‌ها و ملت‌ها را بر اساس شاخص‌های کیفیت زندگی که خود طراحی کرده‌اند مورد مطالعه قرار دهند (Wish, 1986:76). در کنار این دسته از محققان، سازمان‌های بین‌المللی مانند WHO^۱، UN^۲، UNDP^۳ هر یک سنجش‌های مورد نظر خود را در رابطه با کیفیت زندگی ارائه داده‌اند. تا به حال علوم رایج موفق به طراحی یک رویکرد ترکیبی که بتواند ابعاد متعدد شاخص‌های فیزیکی، فضایی و اجتماعی را ارزیابی کند، نشده‌اند (Van Kamp et al, 2003:8). مطالعاتی که اخیراً در ادبیات مربوط به کیفیت زندگی صورت گرفته بیانگر این است که چهارچوب مفهومی خاصی در ارتباط با رضایتمندی و هر سیستم طراحی شده برای سنجش کیفیت محیطی و یا ابعاد مرتبط و روندهای آنها وجود ندارد (dbid, 2003:9). رشته‌های مختلف علمی هر یک کیفیت زندگی را در زمینه‌ای

1-World Health Organization

2-United Nations

3-United Nation Development Program

استفاده شوند (Angur et al, 2007: 47). چراکه ما در یک محیط شهری چند بعدی زندگی می‌کنیم و لذا ضروری است که کیفیت زندگی به طرق چند بُعدی اندازه‌گیری و ارزیابی شود (Henderson et al, 2000: 38). در جدول شماره ۱ مجموعه‌ای از شاخص‌ها که در مطالعات مختلف مورد استفاده قرار گرفته‌اند ارائه شده است.

پویایی، به‌طور کلی محققان در قالب دو دسته شاخص‌ها به مطالعه‌ی کیفیت زندگی شهری می‌پردازند:

۱- گروه‌هایی که به بررسی شاخص‌های عینی (Objective) مثلاً مسکن، خصوصیات اقتصادی و اجتماعی و... می‌پردازند.

۲- گروه‌هایی که شاخص‌های ذهنی (Subjective) مثل رضایتمندی، اشتیاق و انگیزه و... را مطالعه می‌کنند. اما این دو دسته از شاخص‌ها در مطالعات کیفیت زندگی شهری مکمل یکدیگرند و می‌بایست توأمان

جدول ۱: شاخص‌های کیفیت زندگی شهری

منبع	شاخص‌ها و معیارهای مورد نظر
سازمان ملل (۱۹۷۰) (UN)	امید به زندگی / جمعیت موجود در سکونتگاه‌های ۲۰۰۰ نفری و بیشتر (درصد از کل) / مصرف سرانه پروتئین / ثبت نام در مدارس در مقاطع مختلف / ثبت نام در آموزش حرفه‌ای / تعداد متوسط افراد در اتاق / توزیع روزنامه به ازای هر ۱۰۰۰ نفر / تعداد تلفن به ازای هر ۱۰۰۰ نفر / تعداد گیرندگان رادیو / جمعیت فعال / تولید کشاورزی به ازای هر مرد کشاورز (برحسب واحد پولی) / نیروی کار فعال در بخش کشاورزی / مصرف سرانه برق (کیلووات و مصرف سرانه انرژی (برحسب واحد مورد نظر) / مصرف سرانه فولاد (کیلوگرم) / تولید ناخالص ملی از صنعت (درصد از کل) / سرانه تجارت خارجی / حقوق بگیران و مزد بگیران (م. / اسمیت، ۱۳۸۱: ۱۶۵)
اشنایدر (۱۹۷۶)	درآمد، ثروت و شغل / محیط زیست / سلامتی روحی و جسمی / آموزش / جنایات و ناامنی / از خودبیگانگی و مشارکت سیاسی (Schneider, 1976: 300)
اندرز و ویتی (۱۹۷۶)	سطح رضایت از زندگی خانوادگی / شغل و درآمد در کنار احساس کارآمدی / رضایت از عملکرد دولت در کل / رضایت از خدمات موجود (ربانی خوراسگانی و کیانیور، ۱۳۸۶: ۷۳)
لول (۱۹۷۶)	آب و هوا / مسکن / بهداشت عمومی و محیطی / جنایت / حمل و نقل / آموزش / هنر / تفریح / اقتصاد (کوکبی و دیگران، ۱۳۸۴: ۱۰)
بلوم کویستال و دیگران (۱۹۸۸) استور ولون (۱۹۹۲)	میزان بارندگی، میزان رطوبت / درجه حرارت، سرعت باد / گرمای آفتاب / ساحل / جنایات وحشیانه / سرانه معلم به دانشجو / دامنه دید / مشارکت / تخلیه فاضلاب / محل دفن زباله / مکان‌های با سرمایه بالا / مکان‌های برداشت، ذخیره و دفع زباله (همان، ۱۰).
مرکز (۱۹۹۰)	امنیت اجتماعی و عمومی / هزینه خوراک و تغذیه / فضای زندگی / استانداردهای مسکن / ارتباطات / آموزش / سلامت عمومی / صلح و آرامش / جریان ترافیکی / هوای پاک (Mercer, 1990: 21)
روفلان (۱۹۹۳)	ایمنی عمومی / هزینه غذا / فضای زندگی / استاندارد مسکن / ارتباطات / آموزش / سلامت عمومی / صلح و آموزش / جریان ترافیک / تمیزی هوا / متوسط درآمد سرانه / قدرت خرید (کوکبی و دیگران، ۱۳۸۴: ۱۰)
UNDP (1994)	امید به زندگی / میزان باسواد / متوسط درآمد سرانه (زیاری، ۱۳۸۵: ۱۳۳)
فریدمن (۱۹۹۷)	شاخص‌های اقتصادی (درآمد، ثروت و اشتغال) / شاخص‌های محیطی (درصد مسکن استاندارد، کیفیت هوا، هزینه حمل و نقل خانواده) / شاخص سلامت (مرگ و میر کودکان کمتر از یک سال به ازای ۱۰۰۰

موالید و نرخ خودکشی گزارش شده) / شاخص‌های آموزشی (کودکان و بزرگسالان در حال تحصیل و مراکز آموزشی) / شاخص‌های مشارکت و همیاری / شاخص امنیت اجتماعی (دزدی و اعتیاد) (Friedman, 1997: 21).	
فرهنگی (درصد ساکنان بومی درصد افراد فعال در مراسم مذهبی) / بهداشتی (درصد کودکان فوت شده زیر یک سال امید به زندگی، درصد افراد با بیماری‌های خاص) / آموزشی (نرخ فارغ التحصیلات در سطوح عالی، تعداد مدارس و مراکز آموزش عالی، تعداد دانش‌آموزان و اساتید) / جرم و امنیت (تعداد افراد زندانی، تعداد شورش‌ها، دزدی و دعوا و اعتیاد) / اشتغال (نرخ اشتغال) / درآمد (درصد افراد زیر خط فقر، متوسط درآمد) / منابع و سرزمین (میزان فضای سبز، میزان نواحی حفاظت شده) / هوا (کیفیت هوا، گازهای آلوده‌کننده) / رودخانه و ساحل / مسکن (مسکن قابل نگهداری، میانگین افراد در هر اتاق، خانه-های تخریبی) / بی‌خانمان‌ها (Cardinal and K. Adin, 2005: 5-7).	کاردینال و آدین (۲۰۰۵)
مسکن / اقتصاد و کار (نوع فعالیت اقتصادی، بیکاری، میانگین درآمد) / منابع و محیط (حفظ اراضی پیرامون شهر) / محیط شهر (نرخ رشد ترافیک، دسترسی به خدمات) / بهداشت و مراقبت‌های بهداشتی و امید به زندگی، مرگ‌های نابهنگام / مرگ و میر کودکان / یادگیری و مهارت / جامعه امن (میزان جرائم، نوع جرائم، ترس از وقوع جرم در شهر). (Source: Zivelova & Jansky, 2008, 1-14).	زیولوا و جنسکی (۲۰۰۸)
میانگین درآمد، گروه‌بندی مشاغل (فنی، اداری و بازرگانی)، درصد باسوادان، میانگین مدت اقامت، متوسط قیمت زمین، درصد خانوار در واحد مسکونی (یک خانوار)، درصد واحدهای مسکونی تک واحدی، مصالح ساختمانی، متوسط مساحت قطعات مسکونی، نحوه تصرف واحدهای مسکونی، میانگین هزینه خانوار، میانگین اجاره‌بها، ارتباطات، دسترسی، تسهیلات شهری، مشارکت اجتماعی، امنیت، گذران اوقات فراغت، تأمین نیازهای روزمره، مسکن.	امین فرجی ملاتی (۱۳۸۹) ب

مأخذ: نگارندگان

قابلیت اجرایی کمی دارند، شاخص‌هایی که امکان نزدیک بودن با واقعیت را داشته و زمینه اجرایی شدن را دارد، در جدول شماره ۲ ارائه گردیده است.

جدول ۲: شاخص‌های مورد بررسی در شهر بابلسر

شاخص‌ها	زیرشاخص‌ها
اقتصادی	۱- درآمد-۲ هزینه (هزینه کل خانوار) ۳- گروه‌بندی شغلی ۴- میانگین اجاره بها
اجتماعی	۱- تحصیلات ۲- امنیت کودکان ۳- مشارکت اجتماعی ۴- گذران اوقات فراغت
کالبدی و محیطی	۱- فضای سبز شهری ۲- دسترسی به فضای سبز ۳- دسترسی به خدمات مسکن ۴-
روانی یا ذهنی	رضایتمندی

مأخذ: نگارندگان

در تحلیلی که شالوک و وردگو (۲۰۰۲) بر اساس مطالعه ۹۷۴۹ چکیده مقاله، ۲۴۵۵ مقاله و ۸۹۷ مطالعه عمیق مقاله با استفاده از دقیق‌ترین معیارها انجام دادند، هشت شاخص معمول را مشخص کردند که عبارتند از احساس بهزیستی هیجانی (ارضا، عزت نفس و فقدان استرس) ۲- روابط بین شخصی (کنش‌های متقابل، ارتباطات و حمایت) ۳- احساس بهزیستی مادی (پایگاه ملی، وضعیت اشتغال و مسکن) ۴- رشد فردی (آموزش، شایستگی فردی و عملکرد) ۵- احساس بهزیستی فیزیکی (سلامت، فعالیت جسمی زندگی روزانه، فراغت) ۶- حق تعیین سرنوشت (استقلال شخصی، اهداف، ارزش‌ها و انتخاب‌ها) ۷- پذیرش و ادخال اجتماعی (مشارکت، نفش‌های اجتماعی و حمایت‌های اجتماعی و ۸- حقوق (حقوق بشر و حقوق قانونی مثل شهروندی) (Schalock, 2004: 206). با توجه به این که بسیاری از شاخص‌ها در شهرهای ایران

مبانی نظری

در ارتباط با دیدگاه‌های نظری مرتبط با بحث کیفیت زندگی می‌توان به ۴ دیدگاه سیاست‌گذاران، دیدگاه روان‌شناختی- ادراکی، رویکردهای نیمه‌تجربی و روش تجربه ساکنین اشاره کرد. دیدگاه سیاست‌گذاران بر درک و تعریف کیفیت محیط شهری بر پایه‌ی دو رویکرد متفاوت کارشناس محور^۱ و مخاطب محور^۲ قرار دارد. رویکرد مخاطب محور بر پایه‌ی سطوح متفاوت ادارک محیطی مخاطبین قرار دارد. از مخاطبین در خصوص عواملی که بر روابط متقابل‌شان اثر می‌گذارد سؤال می‌شود و متغیرهای کیفیت محیط استخراج می‌گردد (Van poll, 1997: 14). اما در دیدگاه کارشناس محور نظرات کارشناسان مبنای تمامی بررسی‌ها و تصمیمات مربوطه قرار می‌گیرد. دیدگاه دیگر دیدگاه روان‌شناختی- ادراکی می‌باشد که از نقطه‌نظر این دیدگاه ارتباط بین شخص- محیط توسط هر دو دسته از ویژگی‌های شخص و محیط متأثر می‌شود. در این دیدگاه نحوه‌ی ارزیابی شخص از کیفیت محیط سکونت‌اش بر اساس ارتباط بین شخص و محیط توصیف می‌شود (Van poll, 1997: 15). رویکرد دیگر در این زمینه رویکردهای نیمه‌تجربی است. در مغایرت با رویکرد مبتنی بر قضاوت کارشناسان، رویکرد دیگری که به دنبال فهم مفاهیم و مؤلفه‌های کیفیت محیط و رضایت‌مندی بدون ارجاع به سیستم‌های از قبل متصور شده می‌باشد، قرار می‌گیرد.

این رویکرد بر ادراکات ساکنان از کیفیت سکونت و فرآیندهای تجربی در جهت جمع‌آوری آیتم‌ها یا دسته‌بندی آنها به سمت ابعاد کلی‌تر و معیارها، متمرکز می‌شود اما هر دو کار را با هم انجام نمی‌دهد. بنابراین می‌توان آنها را به‌عنوان مدلی نیمه‌تجربی دانست (Crap and zawadski, 1976: 244).

روش تحقیق تجربی ساکنان روش دیدگاه دیگری است که این روش را به نوعی می‌توان تکامل‌یافته‌ی روش تحقیق نیمه‌تجربی دانست که تا حدود زیادی معایب آن برطرف شده است. این دیدگاه به مطالعاتی محدود می‌شود که:

- بر روی ادراک کیفیت محیط سکونت تمرکز دارند؛
- در مطالعاتی که رضایت‌مندی سکونت به عنوان یک معیار ارزیابی غالب در نظر گرفته می‌شود؛
- در مطالعاتی که محقق بی‌واسطه در سایت مورد نظر محل سکونت ساکنان حضور می‌یابد؛
- و در مواردی که نواحی سکونت بر روی تعداد زیادی از ویژگی‌های سکونت‌احتمالی مرتبط با کیفیت محیط، ارزیابی می‌شود. در این مطالعات از مخاطبان خواسته می‌شود که شرایط سکونت فعلی‌شان را بر روی یک مجموعه از ویژگی‌های کیفیت توسط پرسش‌نامه و یا مصاحبه رودررو ارزیابی کنند (Van poll, 1997: 18) نتایج به دست آمده نشان داد که کیفیت محیط یک مفهوم تک‌بعدی نیست، بلکه مجموعه‌ای از متغیرها می‌باشد (Crap and zawadski, 1976: 242).

بر اساس آنچه که گفته شد هدف مقاله تحلیلی است بر کیفیت زندگی محلات شهر بابل که به روش توصیفی-تحلیلی به بررسی موضوع پرداخته شده است. در عین حال از نظر بنیان‌های نظری این مقاله مبتنی بر دیدگاه روش تحقیق تجربی ساکنان است که در آن بر رضایت‌مندی کیفیت زندگی محلات تأکید می‌گردد.

روش تحقیق

روش این تحقیق از انواع روش‌های توصیفی-تحلیلی است و روش گردآوری داده‌ها به صورت اسنادی-پیمایشی می‌باشد. حجم نمونه مورد مطالعه در این

به گونه‌ای که K یک ثابت مثبت می‌باشد. پس از آن مقدار مشخص P را به ازای هر I و J با استفاده از رابطه (۲) مورد محاسبه قرار می‌دهیم:

$$p_{ij} = \frac{r_{ij}}{\sum_{i=1}^m r_{ij}}; \forall i, j \quad \text{رابطه (۲)}$$

و برای E_j مجموعه P_{ij} مطابق با رابطه (۳) داریم:

$$E_j = -k \sum_{i=1}^m [P_{ij} \cdot \ln p_{ij}]; \forall j \quad \text{رابطه (۳)}$$

به گونه‌ای که: رابطه

$$k = \frac{1}{Lnm} \quad (۴)$$

پس از آن درجه انحراف اطلاعات ایجاد شده که با D_j به ازای شاخص L از رابطه (۵) محاسبه می‌گردد:

$$d_j = 1 - E_j; \forall j \quad \text{رابطه (۵)}$$

برای محاسبه اوزان W_j از شاخص‌های موجود نهایتاً از رابطه (۶) استفاده می‌کنیم (به ازای تمامی j ها) (صغریور، ۱۳۸۷).

$$W_i = \frac{d_i}{\sum_{j=1}^n d_i}; \forall j \quad \text{رابطه (۶)}$$

حجم نمونه در این روش ۱۰ نفر ($n=10$)، از اساتید دانشگاه (۲ نفر)، شورای شهر (۳ نفر)، مهندسين مشاور شهرساز امروز (۱ نفر)، شهردار (۱ نفر)، دانشجویان دانشگاه (۳ نفر)، در نظر گرفته شده است.

نتایج حاصل از برگشت ۳ مرحله‌ای پرسشنامه برای انتخاب شاخص‌های مورد مطالعه و تنظیم هر چه بهتر پرسشنامه استفاده شده است. در این پژوهش از آنجایی که شاخص استاندارد در سطح جهانی وجود ندارد، لذا به نحوی به انتخاب و گزینش شاخص‌های انتخابی پرداخته‌ایم که قابلیت بهره‌گیری با توجه به شرایط بومی را داشته باشد.

پژوهش به صورت احتمالی و بر اساس فرمول کوکران^۱ (حافظنیا، ۱۳۸۷: ۱۳۸)، با سطح اطمینان ۹۵/۵، ۳۲۰ مورد، محاسبه شده است. توزیع پرسشنامه بر اساس تقسیمات ۱۶ گانه شهر صورت گرفته است و در هر یک از محلات ۲۰ پرسشنامه توزیع شده است. توزیع گزینه‌های هر سؤال در قالب طیف لیکرت ۵ تایی تنظیم گردیده است. در این پژوهش از تکنیک: مشاهده، پرسشنامه، پژوهش میدانی، منابع کتابخانه‌ای و اینترنتی استفاده است. بررسی وضعیت شهر از بعد کیفیت‌زندگی بر مبنای شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و کالبدی صورت گرفته است و همچنین در بررسی فرایند گزینش شاخص‌های این پژوهش از روش دلفی^۲ (سروش) (Ghourchian, 1994: 95) به منظور بالا بردن سطح روایی پرسشنامه، استفاده شده است. مراحل انجام روش دلفی به قرار زیر است:

- تدوین چهارچوب کلی تحقیق - تعیین جامعه کارشناسان بر اساس تخصص - ارسال پرسشنامه‌ها در چند مرحله متوالی - استخراج الگوی مورد تأیید تمام متخصصین (Dalkey, 1969: 73).

وزن هر یک از شاخص‌ها بر مبنای امتیازات دریافت شده با استفاده از فرمول آنتروپی به قرار زیر محاسبه شده است:

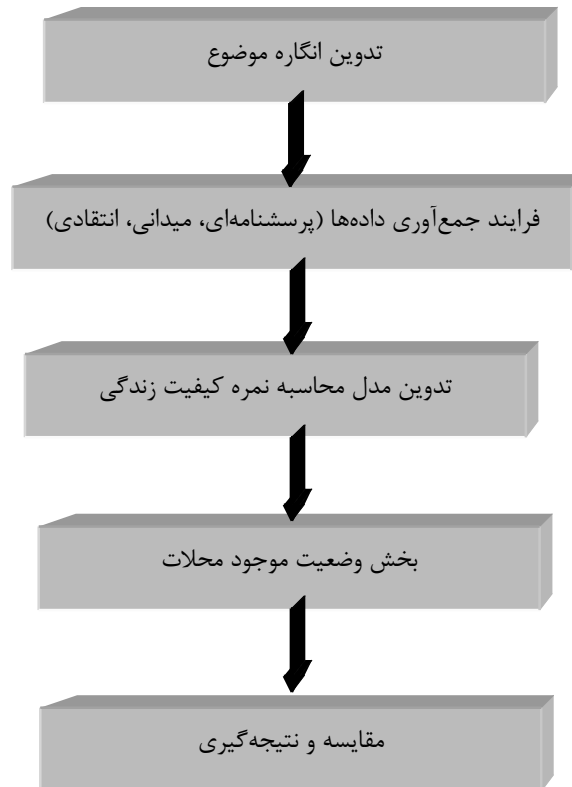
در روش آنتروپی فرایند زیر طی شده است. برای استفاده از تکنیک آنتروپی در وزن‌دهی ابتدا مقدار نماد E را با استفاده از رابطه (۱) محاسبه می‌کنیم.

$$E \approx s\{P_1, P_2, \dots, P_n\} = -k \sum_{i=1}^n [P_i \cdot \ln p_i] \quad \text{رابطه (۱)}$$

1 -
$$N = \frac{t^2 pq}{d^2} T=2, N=5003 P=0/5, q=0/5$$

$$1 + \frac{1}{N} \left(\frac{t^2 pq}{d^2} - 1 \right)$$

2-Delphi Method

شکل ۲: پروسه عملیاتی تحقیق

جدول ۳: رتبه‌بندی سطوح کیفیت زندگی

کیفیت زندگی	بسیار ضعیف	ضعیف	متوسط	بالا	بسیار بالا	عالی
رتبه‌بندی	۶-۴	۸-۶	۱۰-۸	۱۲-۱۰	۱۴-۱۲	۱۶-۱۴

مأخذ: نگارندگان

برای جمع‌بندی و تعیین رتبه هر یک از شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و کالبدی- محیطی در سطح محلات شهر بابل از روش میانگین رتبه‌های استفاده شده است (مؤمنی، ۱۳۸۷). این روش گزینه‌ها را بر اساس میانگین رتبه‌های به دست آمده اولویت‌بندی می‌کند (طواری و دیگران، ۱۳۸۷: ۸۲).

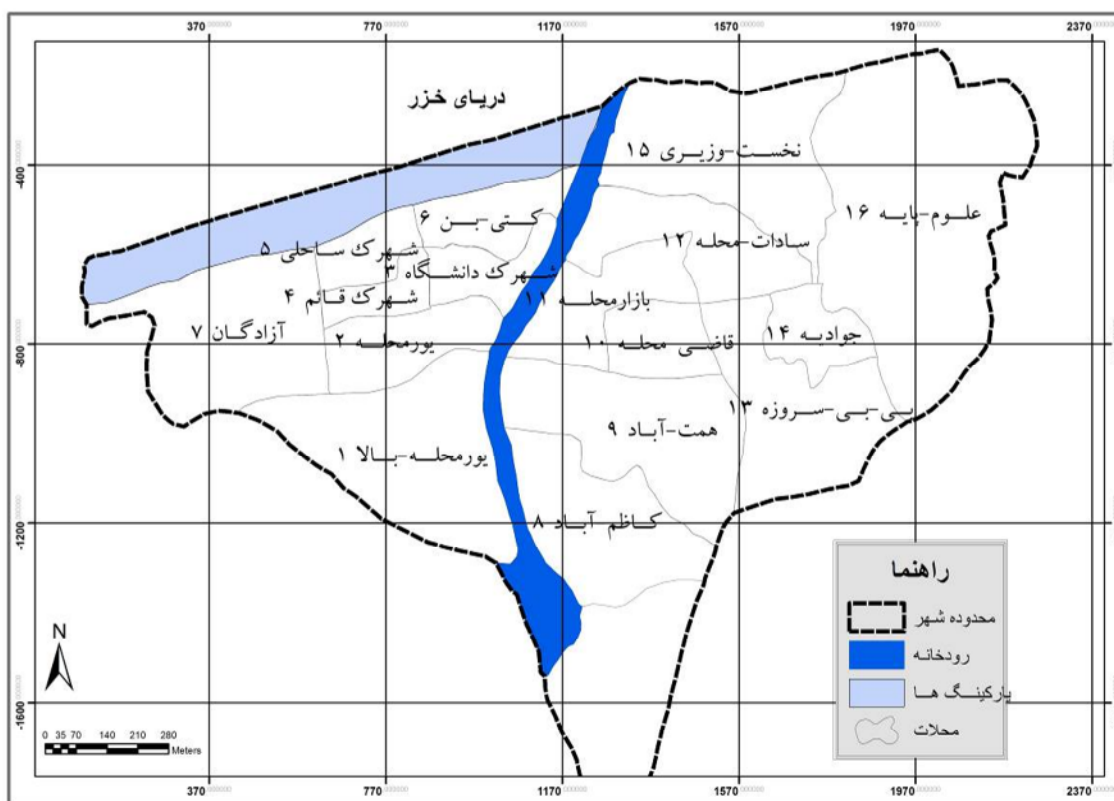
معرفی منطقه‌ی مورد مطالعه

بابل با مساحت ۱۳۵۰ هکتار در مصب رودخانه بابلرود و در کرانه جنوبی دریای خزر و در ۵۲ درجه و ۳۹ دقیقه و ۳۰ ثانیه طول جغرافیایی و ۳۶ درجه و

۴۳ دقیقه عرض جغرافیایی قرار دارد. این شهر در کرانه‌های جنوبی دریای خزر و حد انتهایی دلتای رودخانه بابل قرار گرفته و ویژگی‌های جغرافیایی آن متأثر از این دو عامل می‌باشد. بخش شمالی بابل ۲۷ متر و بخش جنوبی آن ۱۵- متر ارتفاع داشته و دارای یک شیب عمومی از جنوب به شمال (کمتر از ۰/۵ و یا ۵ در هزار) می‌باشد. در حد شمالی این شهر دریای خزر، حد شرقی آن شهر بهنمیر، حد غربی آن شهر فریدونکنار و حد جنوبی آن شهرستان بابل قرار گرفته است. این شهر در فاصله‌ی ۶۲ کیلومتری ساری به عنوان مرکز استان مازندران گرفته است. این شهر

۱۳۸۵ شهر بابلسر دارای جمعیتی معادل ۵۰۰۳۲ نفر می‌باشد (مرکز آمار، ۱۳۸۵)، که نسبت به دوره‌ی پیش با جمعیت ۴۰۶۳۰ نفر دارای نرخ رشد معادل ۱/۲۳ درصد می‌باشد. در یک بررسی صورت گرفته روند رشد جمعیت این شهر (در دوره ۸۵-۱۳۷۵) نسبت به دوره‌های پیش (۷۵-۱۳۶۵) با ۱/۳۴ روند نزولی داشته است.

دارای چهار خط ارتباطی (برزگراه بابلسر - فریدونکنار در قسمت غرب، بزرگراه بابلسر - امیرکلا در قسمت جنوب، بلوار بهنمیر در قسمت شرق و کمربندی فریدونکنار در پیرامون جنوب غربی شهر) بوده و دارای نوعی شبکه‌ی فشرده‌ی ارتباطی با سایر شهرهای واقع در شبکه شهری استان مازندران می‌باشد. همچنین شهر بابلسر در ۲۴۹ کیلومتری شمال شرق استان تهران قرار گرفته است. بر اساس سرشماری سال

نقشه ۱: تقسیمات محلات شهر بابلسر

مأخذ: نگارندگان

با توجه به نمودار شماره‌ی ۱ می‌توان گفت شاخص‌های اقتصادی و شاخص مسکن به عنوان زیربخش شاخص کالبدی و محیطی بعد از شاخص رضایتمندی دارای بیشترین وزن است.

یافته‌های پژوهش

تعیین وزن شاخص‌های تحقیق

در جدول شماره‌ی ۴ وزن شاخص بر مبنای امتیاز اختصاص یافته به هر یک از آنها بر مبنای نظر کارشناسان محاسبه و ارائه شده است.

شاخص	اجتماعی				اقتصادی				کالبدی و محیطی				روانی یا ذهنی
	گذران اوقات فراغت	تحصیلات	امنیت کودکان	مشارکت اجتماعی	هزینه	گروه بندی شغلی	میانگین اجاره بها	درآمد	مسکن	دسترسی به خدمات	دسترسی به فضای سبز	فضای سبز شهری	رضایتمندی
$E_j = -K \sum_{mi=1}^l [P_{ij} \cdot \ln P_{ij}]$	۰.۹۹۳۲	۰.۹۴۱۵	۰.۹۸۹۶	۰.۹۸۹۳	۰.۹۵۰۷	۰.۹۹۳۵	۰.۷۶۱۵	۰.۹۶۹۳	۰.۹۹۶۸	۰.۹۹۶۱	۰.۹۹۳۵	۰.۹۶۷۸	۰.۹۶۸۱
$d_j = 1 - E_j$	۰.۰۰۶۸	۰.۰۵۸۵	۰.۰۱۰۴	۰.۰۱۰۷	۰.۰۴۹۳	۰.۰۰۶۵	۰.۲۳۸۵	۰.۰۳۰۷	۰.۰۰۳۲	۰.۰۰۳۹	۰.۰۰۶۵	۰.۰۳۲۲	۰.۰۳۱۹
W_j	۰.۰۶۳۸	۰.۰۶۴۴	۰.۰۱۳۰	۰.۰۰۷۸	۰.۰۷۶۴	۰.۰۶۱۵	۰.۰۷۶۸	۰.۰۸۲۹	۰.۰۹۸۵	۰.۰۲۱۴	۰.۰۲۰۸	۰.۰۱۳۶	۰.۱۱۶۹

جدول ۴: وزن شاخص‌ها

مأخذ: نگارندگان

بررسی و مطالعه‌ی شاخص‌های اقتصادی

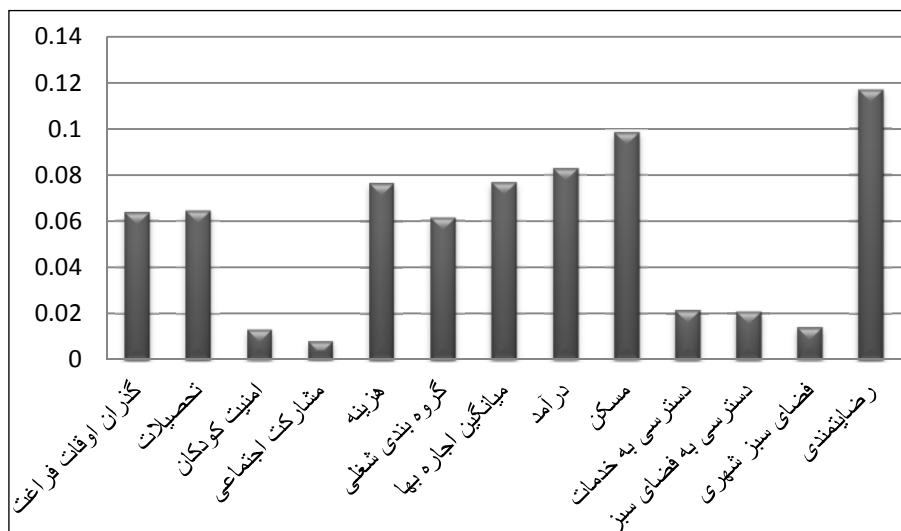
در جدول شماره‌ی ۵ وزن هر یک از معیارهای مرتبط با شاخص اقتصادی به تفکیک محلات ارائه شده است.

جدول ۵: امتیاز شاخص‌های درآمد، هزینه، گروه‌بندی شغلی و میانگین اجاره‌بها

محل	شاخص‌ها	درآمد	هزینه	گروه‌بندی شغلی ^۱	اجاره‌بها	میزان اجاره‌بها (تومان)
محل ۱۶ (علوم پایه،)	۱۰	۱۵	۱۱	۸	۲	316666
محل ۱۵ (بخست وزیری)	۷	۱۲	۱۰	۱۵	۷	386666
محل ۱۴ (جوادیه)	۶	۱۳	۸	۱۲	۵	333333
محل ۱۳ (بی سروزه)	۴	۱۴	۶	۱۳	۴	328333
محل ۱۲ (سادات محله)	۱۲	۱۵	۱۳	۹	۹	447500
محل ۱۱ (بازار محله)	۱۴	۱۳	۱۴	۱۶	۱۶	6050000
محل ۱۰ (قاضی محله)	۱۱	۱۴	۱۲	۱۳	۱۱	580000
محل ۹ (همت آباد)	۵	۷	۱۲	۱۱	۷	475000
محل ۸ (کازم آباد)	۸	۸	۱۵	۶	۶	375000
محل ۷ (آزادگان)	۱۳	۱۰	۱۱	۳	۳	325000
محل ۶ (آکتی بن)	۱۵	۸	۸	۱۵	۱۵	700000
محل ۵ (شهرک ساحلی)	۱۲	۹	۱۶	۸	۸	400000
محل ۴ (شهرک قائم)	۴	۶	۱۳	۱۲	۱۲	512500
محل ۳ (شهرک دانشگاه)	۱۶	۱۶	۷	۱۴	۱۴	600000
محل ۲ (پورمحله)	۹	۸	۱۳	۱۰	۱۰	454285
محل ۱ (پورمحله بالا)	۵	۶	۱۰	۸	۸	400000

مأخذ: نگارندگان

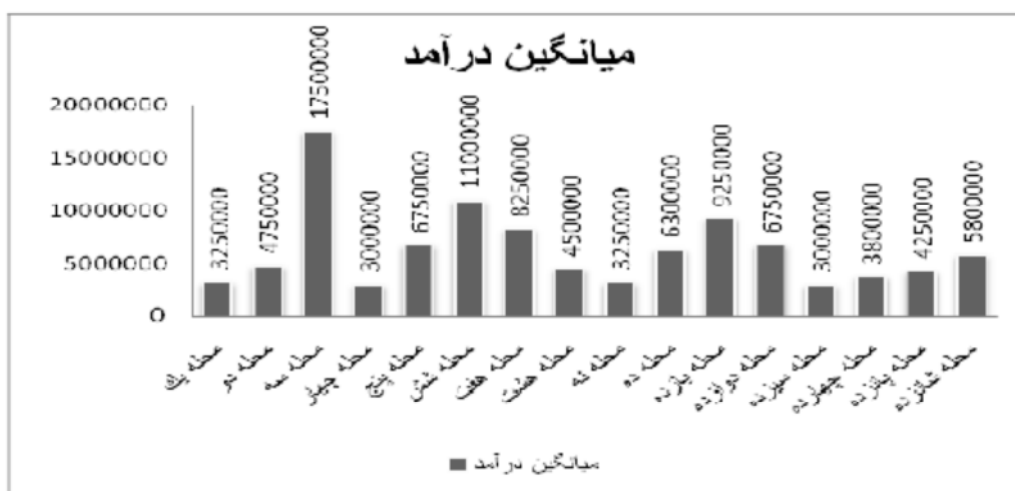
۱- گروه‌بندی شغلی بر مبنای آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ می‌باشد.

نمودار ۱: وزن هر یک از شاخص‌ها
مأخذ: نگارندگان

۱- درآمد: در آمد از عوامل مهمی است که در تعیین پایگاه و منزلت اجتماعی افراد نقش خاصی دارد. اما از آنجایی که این شاخص به ویژه در شهرهای ایران به طور دقیق قابل دستیابی نیست، لذا تأکید بر این شاخص چندان معقول نیست. طبق نتایج نمونه‌گیری، میانگین درآمد خانوارهای این شهر ۵۲۰۰۰۰۰ ریال است. حداقل درآمد ۱۰۰۰۰۰۰ ریال و حداکثر آن ۳۰۰۰۰۰۰۰ ریال بوده است. بیشترین میانگین درآمد

۲: میانگین، حداقل و حداکثر درآمد به تفکیک محلات در شهر بابلسر
مأخذ: آقامیری، ۱۳۸۱: ۱۲۶

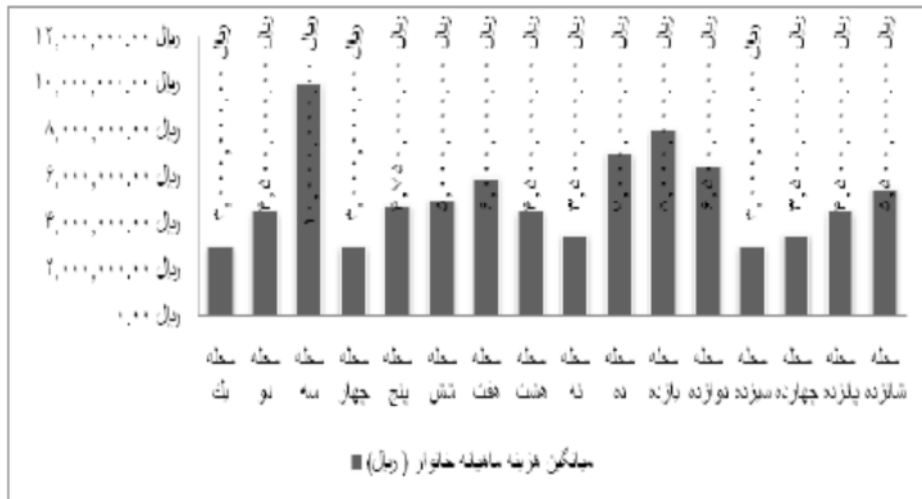

نمودار ۲: میانگین، حداقل و حداکثر درآمد به تفکیک محلات در شهر بابلسر
مأخذ: آقامیری، ۱۳۸۱: ۱۲۶

یک، چهار و سیزده با میانگین ۳۰۰۰۰۰۰ ریال دارای کمترین هزینه خانوار می‌باشد. در نمودار شماره ۳ هزینه هر یک از محلات نشان داده شده است. علت بالا بودن هزینه در محله ۳ و ۱۱، عمدتاً ناشی از درآمد بالا و وضعیت رفاهی مطلوبتر ساکنان آن می‌باشد. قابل ذکر است که بازار محله به علت بازاری بودن و موقعیت خاص تجاری دارای چنین وضعیتی است (امتیاز هر یک از محلات در جدول شماره ۵ آمده است).

۲- هزینه: هزینه‌هایی که خانوارها می‌پردازند از جمله شاخص‌هایی است که در کنار درآمد می‌تواند معرف وضعیت معیشتی خانوارها باشد. به دلیل مسایل فرهنگی و روانی حاکم بر خانوارهای ایرانی معمولاً اعلام هزینه‌های خانوار نسبت به درآمدهای خانوار صحیح‌تر صورت می‌گیرد. در جدول شماره ۵ امتیاز هر یک از محلات ارائه شده است.

هزینه کل خانوار: محلات ۳ و ۱۱، بیشترین هزینه‌های خانوار را در ماه به خود اختصاص داده است و محلات

نمودار ۳: میانگین هزینه خانوار ساکنین شهر بابل بر تفکیک محلات

مأخذ: آقامیری و همکاران، مطالعات GIS شهر بابل، ۱۳۸۶

امر تا حد بسیاری نشان‌دهنده‌ی بالا بودن استاندارد زندگی در آن محلات است. در سطح محلات شهر بابل نیز چنین فرایندی تا حد بسیاری صادق است اما بالا بودن میزان اجاره‌بها در محله‌ی شماره ۱۱ (بازار محله) تنها به دلیل تجاری بودن آن است. در مراتب بعدی محلات ۶، ۳ و ۱۰ قرار داشته و نیز محلات ۱۶، ۷ و ۱۳ کمترین اجاره‌بها را دارند. میزان اجاره‌بها و امتیاز هر یک از محلات در ارتباط با شاخص میانگین اجاره‌بها در جدول شماره ۵ ارائه شده است.

۳- گروه‌بندی شغلی: برای گروه‌بندی شغلی ابتدا انواع مشاغل شهر بابل بر به ترتیب استخراج گردید و صاحبان مشاغل فنی، اداری و بازرگانی در اولویت نخست امتیازدهی برای هر محله قرار گرفتند (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵). بر این اساس محلات ۵، ۸ و ۱۰ در بالاترین رتبه و محلات ۱۶، ۱۴ و ۱۳ دارای پایین‌ترین امتیاز می‌باشند (جدول شماره ۵).

۴- میانگین اجاره‌بها: در نواحی و محلات مختلف شهر مقدار اجاره‌بها تفاوت‌های بارزی با یکدیگر دارد که این

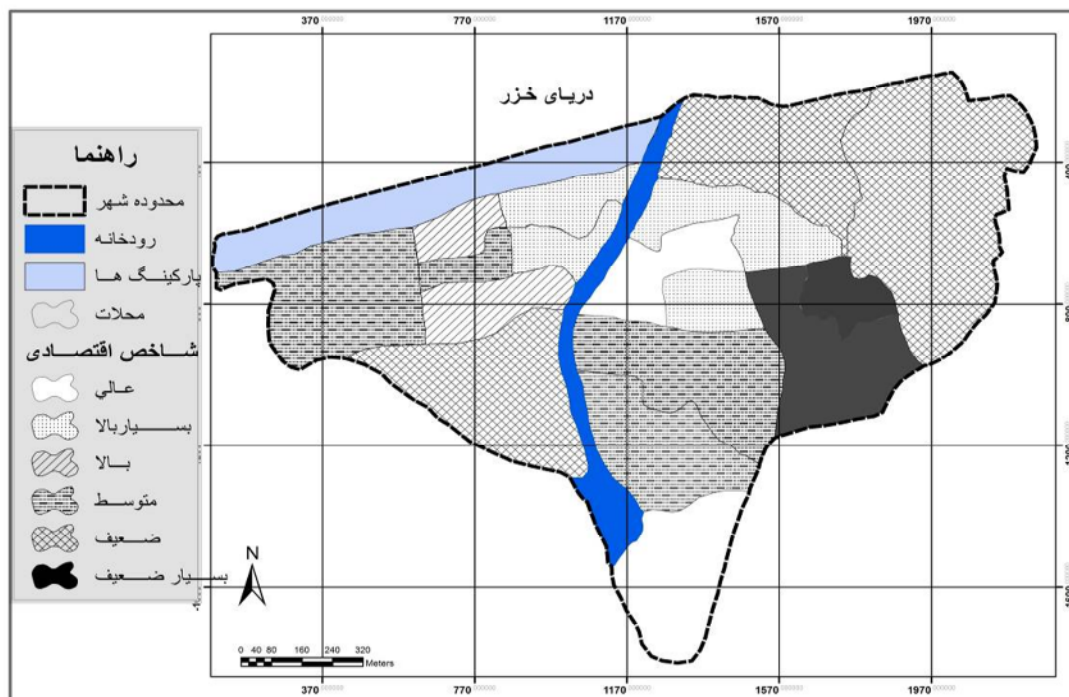
رتبه‌بندی محلات شهر بابلسر از منظر شاخص اقتصادی در این مرحله مجموعه سه معیار هزینه، درآمد، گروه‌بندی شغلی و میزان اجاره‌بها در سطح محلات شهر بابلسر، به روش میانگین رتبه‌ها (مومنی، ۱۳۸۷) برای تعیین رتبه هر یک از محلات از منظر شاخص اقتصادی استفاده شده است. روش میانگین رتبه مجموعه هر یک از رتبه‌های به دست آمده را بر تعداد

رتبه تقسیم نموده و مقدار تعدیل شده‌ای از رتبه‌ها را به دست می‌دهد. بر اساس آنچه که گفته شد رتبه‌ی نهایی هر یک از محلات بر اساس شاخص اقتصادی در جدول شماره ۶ نشان داده شده و نیز در نقشه‌ی شماره ۳ نیز توزیع فضایی این شاخص در سطح محلات با توجه به امتیازات کسب شده و بر اساس تقسیم‌بندی جدول شماره ۳ ارائه شده است.

جدول ۶: رتبه نهایی محلات شهر بابلسر از منظر شاخص اقتصادی

محلۀ ۱۶ علوم پایه	محلۀ ۱۵ نخست وزیری	محلۀ ۱۴ جوادیه	محلۀ ۱۳ بی بی سرورزه	محلۀ ۱۲ سادات محلۀ	محلۀ ۱۱ بازار محلۀ	محلۀ ۱۰ قاضی محلۀ	محلۀ ۹ همت آباد	محلۀ ۸ کاظم آباد	محلۀ ۷ آزادگان	محلۀ ۶ کتی بن	محلۀ ۵ شهرک ساحلی	محلۀ ۴ شهرک قائم	محلۀ ۳ شهرک دانشگاه	محلۀ ۲ (پور محلۀ)	محلۀ ۱ (پور محلۀ بالا)	محلۀ
۶.۷۵	۷.۷۵	۵.۷۵	۵	۱۲	۱۴.۵	۱۳	۸.۷۵	۹.۲۵	۹.۷۵	۱۲	۱۱.۲۵	۸.۷۵	۱۳.۲۵	۱۰	۷.۲۵	امتیاز

مأخذ: نگارندگان

نقشه ۳: رتبه‌بندی کیفی محلات شهر بابلسر از منظر شاخص اقتصاد

مأخذ: نگارندگان

شاخص‌های اجتماعی شهر

نتایج مربوط به امتیاز هر یک از محلات بر مبنای معیارهای چهارگانه مرتبط با شاخص‌های اجتماعی در جدول شماره ۷ نشان داده شده است.

۱- **تحصیلات:** باسواد یا بی‌سواد بودن و همچنین میزان تحصیلات افراد، از متغیرهایی است که می‌تواند در جوامع امروزین سبب افزایش پایگاه اجتماعی افراد قلمداد شود بر اساس نمونه‌گیری‌های انجام گرفته ۹۰.۹ درصد از ساکنان شهر باسواد و ۹.۱ درصد بی‌سواد می‌باشند. در یک بررسی دیگر در خصوص باسواد یا بی‌سواد بودن ساکنین به تفکیک محلات می‌توان دریافت که بیشترین تعداد افراد باسواد در محلات سه و هشت (با ۱۰۰ درصد باسواد) و کمترین تعداد آن در محله سیزده (محله بی‌بی سر روزه) استقرار یافته‌اند. در رتبه‌بندی محلات شهر از درصد باسوادان به عنوان مبنای امتیازدهی استفاده شده است.

۲- **امنیت کودکان:** به‌طور کلی در بررسی شاخص‌های مربوط به امنیت اجتماعی، در نظر گرفتن امنیت کودکان و احساس والدین از محیط محله، معیاری مهم و اساسی در تحلیل کیفیت زندگی شهری می‌باشد. این مهم در ارتباط تنگاتنگی با سایر عوامل (چون سطح تحصیلات ساکنین محله، قدمت محله، به هم پیوستگی و کنش متقابل، سطح رفاه اقتصادی و ...) می‌باشد (Shackman et al, 2005:22-28). طبق بررسی‌های صورت گرفته در شهر بابلسر خانواده‌های ساکن در مرکز شهر احساس امنیت بیشتری برای کودکان خود دارند در حالی که محلات حاشیه‌ای (کاظم‌آباد، میان-دشت، پورمحله بالا، بی‌بی سر روزه قائمیه، علوم پایه و جواهری) محیط را برای کودکان خود تاحدی ناامن می‌دانند تنها استثنا در این مورد محله علی‌آباد میر است که به علت خصوصی بودن و عدم امکان رفت‌وآمد اشخاص احساس امنیت زیادی برای کودکان خود دارند. برای امتیازدهی از گزینه خیلی امن استفاده شده است (جدول شماره ۷).

جدول ۷: امتیاز هر محله بر اساس درصد باسوادان، امنیت کودکان، مشارکت اجتماعی و گذران اوقات فراغت

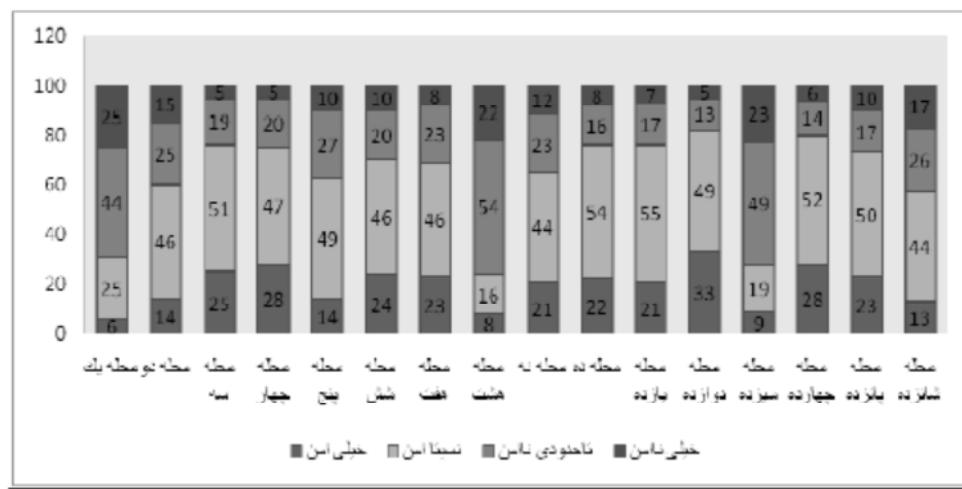
معیارها	محله ۱ (پورمحله بالا)	محله ۲ (پورمحله)	محله ۳ شهرک دانشگاه	محله ۴ شهرک قائم	محله ۵ شهرک ساحلی	محله ۶ کتی بن	محله ۷ آزادگان	محله ۸ کاظم آباد	محله ۹ همت آباد	محله ۱۰ قاضی محله	محله ۱۱ بازار محله	محله ۱۲ سادات محله	محله ۱۳ بی سر روزه	محله ۱۴ جوادیه	محله ۱۵ نخست وزیری	محله ۱۶ علوم پایه
باسوادان	۴	۱۳	۱۶	۱۴	۱۵	۱۰	۵	۱۶	۹	۱۵	۱۱	۱۲	۳	۷	۶	۸
امنیت کودکان	۵	۹	۱۴	۱۵	۹	۱۳	۱۲	۶	۱۰	۱۱	۱۰	۱۶	۷	۱۵	۱۲	۸
مشارکت اجتماعی	۴	۷	۱۶	۱۲	۱۵	۱۳	۲	۳	۹	۶	۸	۱۰	۵	۱۳	۱۴	۱۱
گذران اوقات فراغت	۴	۵	۱۵	۱۰	۱۳	۱۴	۱۲	۶	۱۶	۲	۴	۹	۷	۸	۱۱	۲

مأخذ: نگارندگان

جدول ۸: وضعیت سواد ساکنان شهر بابلسر به تفکیک محلات

ردیف	محلات	درصد	ردیف	محلات	درصد
۱	محله ۱ (یورمحله بالا)	۷۷/۸	۹	محله ۹ همت آباد	۹۰/۳
۲	محله ۲ (یورمحله)	۹۲/۴	۱۰	محله ۱۰ قاضی محله	۹۵/۱
۳	محله ۳ شهرک دانشگاه	۱۰۰	۱۱	محله ۱۱ بازار محله	۹۱/۷
۴	محله ۴ شهرک قائم	۹۲/۸	۱۲	محله ۱۲ سادات محله	۹۱/۹
۵	محله ۵ شهرک ساحلی	۹۷/۷	۱۳	محله ۱۳ بی بی سروزه	۷۳
۶	محله ۶ کتی بن	۹۰/۶	۱۴	محله ۱۴ جوادیه	۸۸/۷
۷	محله ۷ آزادگان	۸۷/۸	۱۵	محله ۱۵ نخست وزیری	۸۸/۲
۸	محله ۸ کاظم آباد	۱۰۰	۱۶	محله ۱۶ علوم پایه	۹۰

مأخذ: نمونه‌گیری مهندسی مشاور نقش محیط، ۱۳۸۷.

نمودار ۴: درصد امنیت کودکان در محلات از ساکنین

مأخذ: نگارندگان

۴- گذران اوقات فراغت: در خصوص مقوله گذران اوقات فراغت با توجه به جدول شماره ۷ می‌توان گفت محله‌ی همت‌آباد با نمره‌ی میانگین ۱۶ بیشترین نمره و محله‌ی قاضی محله با نمره میانگین ۲ کمترین نمره اوقات فراغت را کسب کردند.

۳- مشارکت اجتماعی: با توجه به جدول شماره ۷ در خصوص توصیف مقوله‌ی مشارکت اجتماعی، محله شهرک دانشگاه با نمره میانگین ۱۶ بیشترین نمره و محله شهرک آزادگان با نمره میانگین ۲ کمترین نمره مشارکت اجتماعی را کسب کردند.

رتبه‌بندی محلات شهر بابل از منظر شاخص‌های اجتماعی

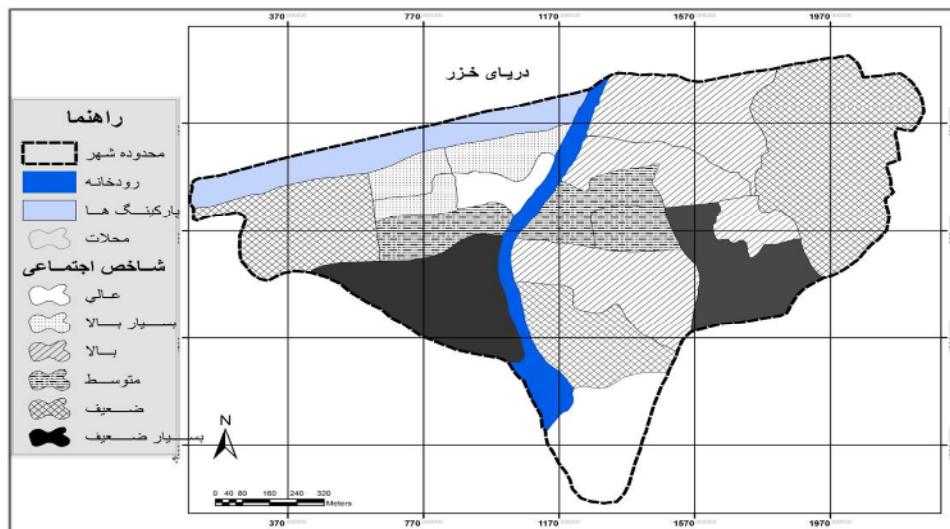
بر اساس بررسی‌های صورت گرفته از مجموعه معیارهای تحصیلات، امنیت کودکان، گذران اوقات فراغت و مشارکت اجتماعی در سطح محلات شهر بابل در یک جمع‌بندی نهایی با روش میانگین

رتبه‌ها، رتبه‌ی نهایی محلات در جدول شماره‌ی ۹ نشان داده شده است که در این راستا نقشه شماره‌ی ۴ وضعیت هر یک از محلات را بر اساس یافته‌های جدول شماره‌ی ۹ و نیز رتبه‌بندی جدول شماره‌ی ۳ به صورت کیفی ارائه می‌دهد.

جدول ۹: رتبه نهایی محلات شهر بابل از منظر شاخص اجتماعی

محلله ۱۶ علوم پایه	محلله ۱۵ نخست وزیری	محلله ۱۴ جوادیه	محلله ۱۳ بی سروزه	محلله ۱۲ سادات محله	محلله ۱۱ بازار محله	محلله ۱۰ قاضی محله	محلله ۹ همت آباد	محلله ۸ کاظم آباد	محلله ۷ آزادگان	محلله ۶ کتی بن	محلله ۵ شهرک ساحلی	محلله ۴ شهرک قائم	محلله ۳ شهرک دانشگاه	محلله ۲ (بور محله)	محلله ۱ (بور محله بالا)	محلله
۷.۵	۱۰.۷۵	۱۰.۷۵	۵.۵	۱۱.۷۵	۸.۲۵	۸.۵	۱۱	۷.۷۵	۷.۷۵	۱۲.۵	۱۳	۱۲.۷۵	۱۵.۲۵	۸.۵	۴.۲۵	امتیاز

مأخذ: نگارندگان

نقشه ۴: رتبه‌بندی کیفی محلات شهر بابل از منظر شاخص اجتماعی

سروزه و جوادیه حداقل دسترسی را دارا می‌باشد. به طور کلی محلاتی که از رودخانه بابلرود و نیز نواحی خط ساحلی فاصله دارند- از آنجایی که بیشتر فضای‌های سبز و پارک‌ها در این نواحی استقرار یافته است- دسترسی کمتری به پارک‌ها دارند. امتیاز مربوط به هر یک از محلات بر مبنای ۳ معیار مورد بررسی در جدول شماره‌ی ۱۰ ارائه شده است.

شاخص‌های کالبدی و محیطی: در این زمینه موضوع روند توسعه شهری و نیز عواملی چون فضای سبز شهر و اکوسیستم‌های طبیعی مورد بررسی قرار می‌گیرد. بر اساس بررسی‌های صورت گرفته در رابطه با دسترسی به پارک‌ها محلات نخست وزیری، ولی‌عصر، سادات محله، بازار محله کتی‌بن و شهرک دانشگاه، حداکثر دسترسی و میان دشت، کاظم‌آباد، علوم پایه، جواهر، قائمیه، بی‌بی

جدول ۱۰: امتیاز مربوط به هر یک از محلات بر مبنای ۳ معیار دسترسی به فضای سبز، دسترسی به خدمات و مسکن

محلۀ ۱۶ علوم پایه	محلۀ ۱۵ نخست وزیری	محلۀ ۱۴ جوادیه	محلۀ ۱۳ بی بی سروزه	محلۀ ۱۲ سادات محله	محلۀ ۱۱ بازار محله	محلۀ ۱۰ قاضی محله	محلۀ ۹ همت آباد	محلۀ ۸ کاظم آباد	محلۀ ۷ آزادگان	محلۀ ۶ کتی بن	محلۀ ۵ شهپرک ساحلی	محلۀ ۴ شهپرک قائم	محلۀ ۳ شهپرک دانشگاه	محلۀ ۲ (پور محله بالا)	محلۀ ۱ (پور محله بالا)	محلۀ
۳	۶	۴	۲	۷	۱۲	۱۱	۹	۵	۳	۱۰	۱۳	۱۴	۱۶	۸	۱۵	دسترسی به فضای سبز
۲	۷	۶	۴	۱۳	۱۵	۱۶	۱۰	۷	۲	۱۲	۸	۹	۱۴	۱۱	۵	دسترسی به خدمات
۲	۱۳	۲	۷	۴	۹	۱۵	۱۴	۵	۱۰	۱۱	۱۶	۹	۱۶	۱۲	۸	مسکن

مأخذ: نگارندگان

نیز در دست احداث می‌باشد) مساحت کل پارک‌های موجود ۶۸۱۰۰ متر مربع است که سرانه آن ۱/۰۱ مترمربع برای هر نفر می‌باشد. از این تعداد ۷ پارک آن در دسته پارک‌ها در واحد همسایگی قرار دارند: یک پارک در مقیاس محله‌ای و یک پارک در مقیاس ناحیه‌ای و در دسته منطقه‌ای هیچ پارکی وجود ندارد. جدول شماره ۱۱ سطح و سرانه پارک‌ها را در شهر بابلسر نشان می‌دهد.

جدول ۱۱: سطح و سرانه پارک‌های موجود

مقیاس پارک	تعداد پارک	وسعت m ²	سرانه m ²
همسایگی	۷	۲۱۰۰۰	۰/۳۲
محلی	۱	۱۱۱۰۰۰	۰/۱۶
ناحیه‌ای	۱	۳۶۰۰۰	۰/۵۳
منطقه‌ای	--	--	--
جمع	۹	۶۸۱۰۰	۱/۰۱

مأخذ: نگارندگان

۱- فضای سبز شهری (پارک‌ها): بررسی سطح و سرانه کاربری اراضی در جهت شناخت نیازها و کمبودهای شهر ضرورت دارد. استفاده از سرانه‌های کاربری زمین نقش اساسی در تهیه طرح‌های شهری و نحوه توزیع و تقسیم اراضی شهری دارد (عسگری و دیگران، ۱۳۸۱: ۹). مساحت کل فضای سبز شهر بابلسر برابر با ۱۳۰۸ هکتار می‌باشد که سرانه‌ای حدود ۳۰۰۶ مترمربع را دربرمی‌گیرد. البته این میزان شامل تمام انواع فضای سبز (روفوژها، حاشیه خیابان، رمپ‌ها و...) می‌شود. سرانه پیشنهادی فضای سبز بر اساس طرح تفصیلی در این شهر ۷ متر مربع می‌باشد (آقامیری و یزدانیان، ۱۳۸۸: ۲۲۴). با توجه به بررسی‌های انجام شده و آمارهای موجود شهر بابلسر (آمارهای مربوط به واحد فضای سبز شهر بابلسر) تا سال ۱۳۸۸ تعداد ۹ پارک وجود دارد (چند پارک

دسترسی به پارک و فضای سبز: شاخص دسترسی یکی از انواع مهم شاخص‌ها در جهت تبیین کیفیت زندگی است. این شاخص در ابعاد مختلف (دسترسی به خدمات، دسترسی به فضای سبز، دسترسی به وسایل نقلیه و ...)، به نحوی بیانگر سهولت زندگی در محلات مختلف شهر است. در این بخش به تحلیل و بررسی دسترسی محلات مختلف به فضای سبز (پارک درون شهری)، بر اساس روش پرسشنامه‌ای پرداخته‌ایم. بر اساس نتایج به دست آمده در جدول شماره ۱۳، محلات ۳، ۱، ۴، ۵ و ۱۱ بیشترین دسترسی و محلات ۷، ۱۳ و ۱۶ کمترین دسترسی را دارند.

۲- دسترسی به خدمات؛ موفقیت شهرها در نیل به پایداری در ارتباط قوی با تأمین شیوه‌های جابجایی و دسترسی می‌باشد (صرافی، ۱۳۸۰: ۲۱). بنابراین تدارک خدمات عمومی برای ارتقای کیفیت زندگی نقش مهمی دارد (کھیل، ۱۳۸۷: ۱۵). با توجه به اطلاعات به دست آمده در سطح محلات مختلف شهر بابلسر، محلاتی که به مرکز شهر یا شریان‌های ارتباطی نزدیک هستند دسترسی بهتری به خدمات شهری دارند. در این میان بازار محله، قاضی محله، سادات محله بیشترین میزان دسترسی (به علت نزدیکی به مرکز خدمات شهری) و علی‌آبادمیر، علوم پایه، جواهری، قائمیه، کاظم‌آباد و شهرک آزادگان کمترین میزان دسترسی را به خدمات دارند. در بررسی دسترسی به خدمات، تأکید بر خدمات درمانی، حمل و نقلی و آموزشی می‌باشد (جدول شماره ۱۳).

جدول بیانگر این مطلب است که بین سرانه‌های موجود هر یک از انواع پارک‌ها اختلاف زیادی وجود دارد. این اختلاف در قسمت پارک‌های منطقه‌ای به بیشترین حد خود می‌رسد. یعنی پارکی در این حد و اندازه‌ها وجود ندارد. بر اساس مطالعات و بررسی‌های وزارت مسکن و شهرسازی سرانه متعارف و قابل قبول فضاهای سبز شهری در شهرهای ایران بین ۷-۱۲ مترمربع است. که در مقایسه با شاخص تعیین شده از سوی محیط زیست سازمان ملل متحد (۳۰ مترمربع برای هر نفر) رقم کمتری را نشان می‌دهد (براهیم‌زاده و عبادی‌جوکنان، ۱۳۸۷: ۴۲).

میانگین سرانه فضای سبز موجود در شهر بابلسر ۱/۲۲ مترمربع است. با توجه به جدول شماره ۱۲ می‌توان فهمید که شهر بابلسر در همه انواع پارک‌ها از جمله: پارک‌های همسایگی، محلی، ناحیه‌ای و منطقه‌ای از محدودیت زیادی رنج می‌برد و سرانه آنها ناچیز است.

جدول ۱۲: مقایسه سرانه موجود با سرانه استاندارد پارک‌ها در بابلسر

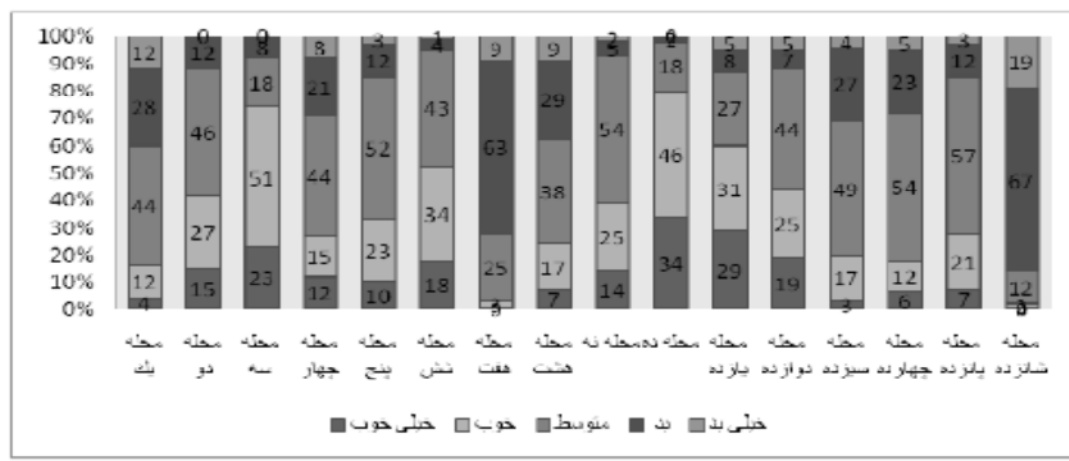
مقیاس پارک	سرانه موجود m ²	سرانه استاندارد* m ²
همسایگی	۰/۴	۱/۲
محلی	۰/۳	۱/۵
ناحیه‌ای	۰/۵۳	۱/۸
منطقه‌ای	--	۴/۵
جمع	۱/۲۲	۹

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۸۸ * رضویان، ۱۳۸۱: ۱۳۶

جدول ۱۳: رتبه نهایی محلات شهر بابلسر از منظر شاخص کالبدی و محیطی

محلۀ ۱۶ علوم پایه	محلۀ ۱۵ نخست وزیری	محلۀ ۱۴ جوادیه	محلۀ ۱۳ بی بی سرزوه	محلۀ ۱۲ سادات محلۀ	محلۀ ۱۱ بازار محلۀ	محلۀ ۱۰ قاضی محلۀ	محلۀ ۹ همت آباد	محلۀ ۸ کاظم آباد	محلۀ ۷ آزادگان	محلۀ ۶ کتی بن	محلۀ ۵ شهرک ساحلی	محلۀ ۴ شهرک قائم	محلۀ ۳ شهرک دانشگاه	محلۀ ۲ (پور محلۀ)	محلۀ ۱ (پور محلۀ بالا)	محلۀ
۳	۸.۶۶	۴	۴.۶۶	۸	۱۲	۱۴	۱۱	۵.۶۶	۵.۳۳	۱۱	۱۲.۳۳	۹.۶۶	۱۵.۳۳	۱۰.۳۳	۹.۳۳	امتیاز

مأخذ: نگارندگان

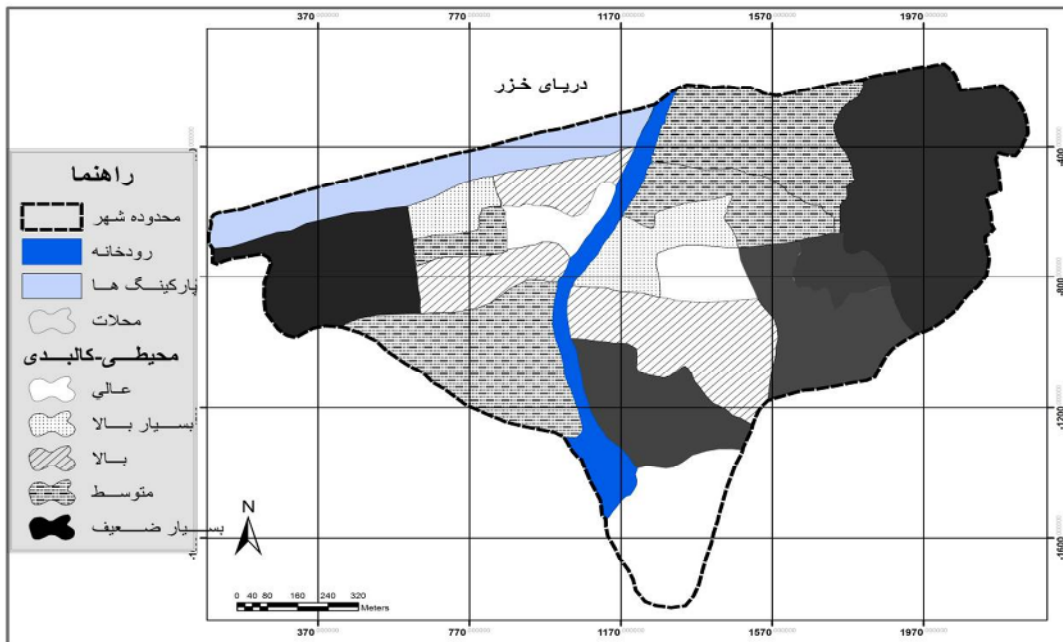
نمودار ۵: دسترس محلات مختلف شهر به خدمات شهری

مأخذ: نگارندگان

رتبه‌بندی محلات شهر بابلسر از منظر شاخص‌های کالبدی و محیطی

به منظور تعیین رتبه نهایی محلات شهر بابلسر از منظر شاخص کالبدی و محیطی با استفاده از روش میانگین رتبه‌ها مجموعه ۳ معیار فضای سبز، مسکن و دسترسی به خدمات شهری مورد بررسی قرار گرفته است. شاخص کالبدی و محیطی در واقع نشان‌دهنده کیفیت محیط زندگی افراد در هر محله می‌باشد. نتایج محاسبات با استفاده از روش میانگین رتبه‌ها در جدول شماره ۱۳ ارائه شده که در نقشه شماره ۵ نیز نتایج به صورت رتبه‌بندی کیفی ارائه شده در جدول شماره ۳ نشان داده شده است.

۳- مسکن؛ در رابطه با مقوله مسکن به عنوان یک عامل، سعی شد تا از شهروندان سؤالاتی در رابطه با استاندارد بودن تعداد اتاق‌ها، مصالح، مساحت و دارا بودن امکانات مورد نیاز (دستشویی، حمام، سیستم گرمایشی)، پرسیده شود و نتایج در قالب طیف لیکرت ۵ تایی تنظیم و امتیازبندی گردید. بر این اساس محلات ۳، ۵ و ۱۰ در بهترین شرایط و محلات ۱۴، ۱۲ و ۸ در بدترین شرایط قرار دارند (جدول شماره ۱۰). نتایج به صورت کلی در جدول شماره ۱۳ نشان داده شده است.

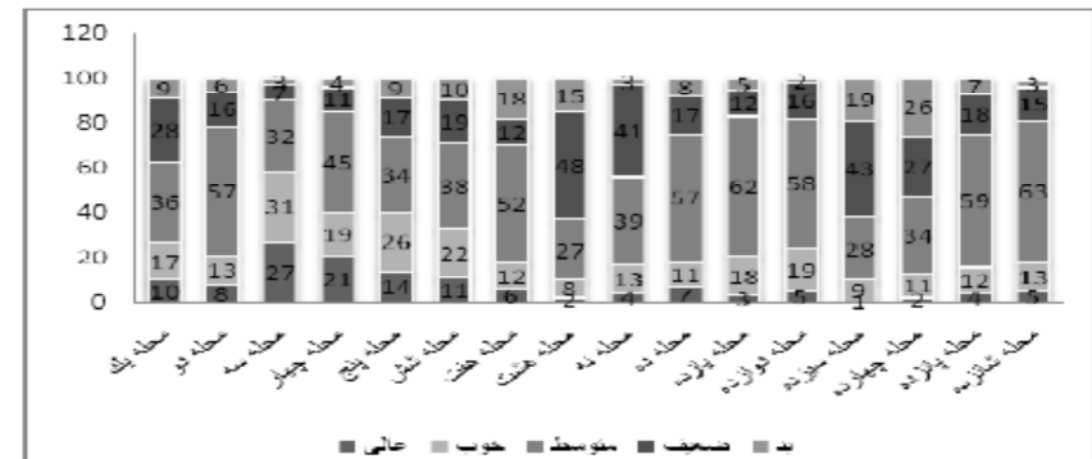
نقشه ۴: رتبه بندی کیفی محلات شهر بابل از منظر شاخص کالبدی و محیطی

مأخذ: نگارندگان

رضایتمندی (شاخص روانی یا ذهنی)

در میان مطالعات صورت گرفته در باب کیفیت زندگی تفاوت‌های زیادی از بعد شاخص‌های انتخابی وجود دارد، اما در اکثر موارد رویکرد همه‌ی این مطالعات ارائه‌ی تصویری از کیفیت زندگی از دید شهروندان می‌باشد. بنابراین رضایتمندی به عنوان مفیدترین شاخص کیفیت زندگی بوده که به سنجش

کیفیت زندگی ذهنی تأکید دارد. در این پژوهش از مفهوم احساس بهزیستی در سه بُعد شغلی، خانوادگی و فردی استفاده شده است. با توجه به نمودار شماره ۶ می‌توان سطوح رضایتمندی به تفکیک محلات را مشاهده نمود. نتایج به دست آمده در جدول شماره ۱۴ ارائه شده و در نقشه‌ی شماره ۵ نشان داده شده است.

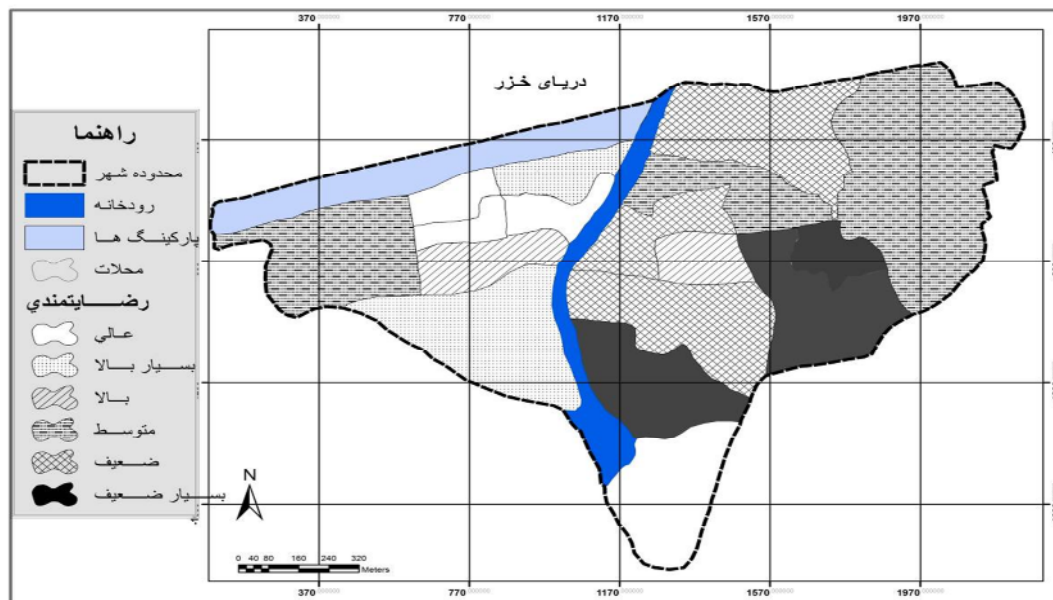
نمودار ۶: درجه رضایتمندی فردی، خانوادگی و درآمدی به تفکیک محلات

مأخذ: نگارندگان

جدول ۱۴: امتیاز هر محله بر اساس درصد رضایتمندی

محله ۱۶ علوم پایه	۸
محله ۱۵ نخست وزیری	۷
محله ۱۴ جوادیه	۵
محله ۱۳ بی بی سروزه	۴
محله ۱۲ سادات محله	۸
محله ۱۱ بازار محله	۶
محله ۱۰ قاضی محله	۱۰
محله ۹ همت آباد	۷
محله ۸ کاظم آباد	۵
محله ۷ آزادگان	۹
محله ۶ کتی بن	۱۳
محله ۵ شهپرک ساحلی	۱۴
محله ۴ شهپرک قائم	۱۵
محله ۳ شهپرک دانشگاه	۱۶
محله ۲ (پورمحله)	۱۱
محله ۱ (پورمحله بالا)	۱۲
محله	امتیاز

مأخذ: نگارندگان

نقشه ۵: رتبه‌بندی کیفی محلات از منظر شاخص رضایتمندی

مأخذ: نگارندگان

نتیجه‌گیری

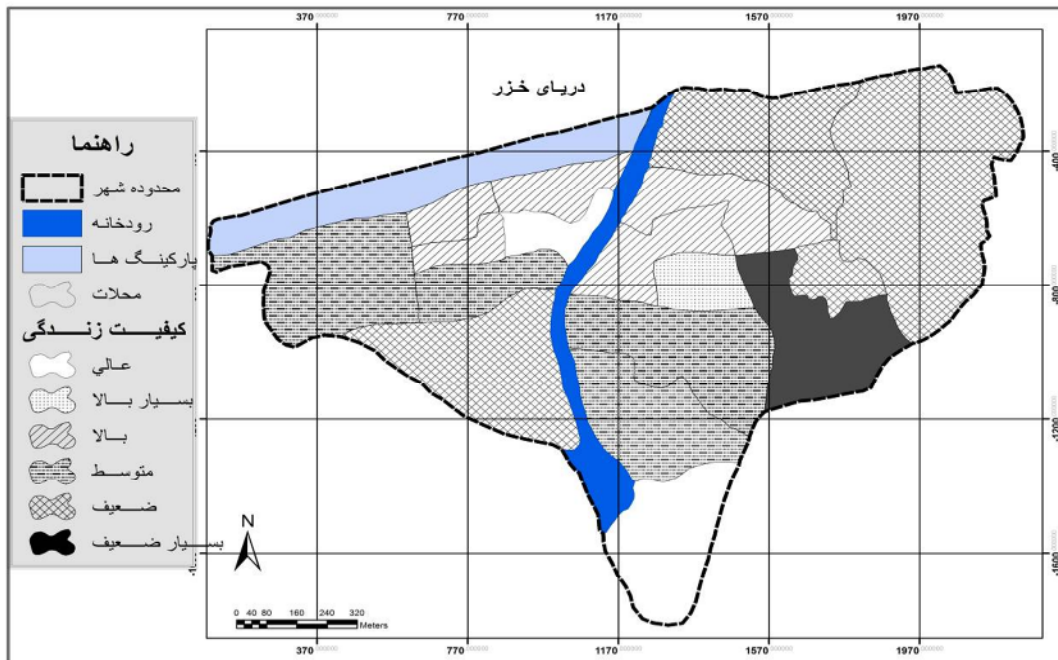
می‌باشد. چرا که ارائه‌ی یک مقیاس استاندارد برای تمام نقاط که به نحوی هر یک دارای فرهنگ‌ها، نگرش، چهارچوب اقتصادی و اجتماعی خاصی می‌باشند، از دید علمی نادرست است. در این پژوهش نیز از روش وزن‌دهی مقایسه‌ای به بخش کیفیت زندگی پرداخته- ایم. بر اساس بررسی‌های صورت گرفته و روش به کار برده شده، امتیاز هر یک از محلات شهر بابل بر اساس جدول شماره ۱۵ ارائه شده است. این امتیازات بر اساس مجموع امتیازات هر محله با توجه به شاخص- های انتخابی به دست آمده است.

هدف از این پژوهش سنجش کیفیت زندگی شهری در شهر بابل بر اساس مدل وزن‌دهی بود. به طور کلی انسان در هر مرحله از زندگی در تلاش برای دستیابی به سطوح بالاتری از رفاه و آسایش و در مجموع کیفیت بالاتری از زندگی می‌باشد. پس بنابراین دستیابی به این مقوله همواره پویا و در جریان است. اما آنچه که درک سطوح کیفیت زندگی در نقاط مختلف را آسان می‌کند مقایسه‌ی مناطق مختلف جهانی، کشور، شهرها و یا محلات یک شهر با یکدیگر

جدول ۱۵: امتیازبندی هر محله بر اساس مجموع شاخص ها

محله ۱۶ علوم پایه	۸/۲۸۵
محله ۱۵ نخست وزیری	۷/۵۷۱
محله ۱۴ جوادیه	۷/۱۴۲
محله ۱۳ بی بی سرزوه	۴/۴۲۸
محله ۱۲ سادات محله	۱۱/۷۱۴
محله ۱۱ بازار محله	۱۱/۸۵۷
محله ۱۰ قاضی محله	۱۲/۵۷۱
محله ۹ همت آباد	۸/۱۴۲
محله ۸ کاظم آباد	۷/۸۵۷
محله ۷ آزادگان	۸/۱۴۲
محله ۶ کتی بن	۱۰/۴۲۸
محله ۵ شهرک ساحلی	۱۱/۴۲۸
محله ۴ شهرک قائم	۱۱
محله ۳ شهرک دانشگاه	۱۵/۴۲۸
محله ۲ (پور محله)	۹/۸۵۷
محله ۱ (پور محله بالا)	۷/۴۲۸
محله	امتیاز

مأخذ: نگارندگان

نقشه ۶: امتیاز محلات مختلف شهر بابل بر اساس مجموعه شاخص های مورد مطالعه

مأخذ: نگارندگان

با توجه به داده های موجود در این جدول یکی از بحرانی ترین محلات شهری از بعد شاخص های مورد بررسی محله شماره ۱۳ (بی بی سه روزه) می باشد. در واقع نوعی گسست فضایی در میان محلات شرقی و غربی به ویژه میان محلات ۱۳، ۱۴، ۱۵، و ۱۶ با محلات ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷ وجود دارد.

در نقشه شماره ۶ امتیاز هر یک محلات نشان داده شده است که با توجه به این نقشه می توان دریافت که محلات پیرامونی به نحو بارزی کیفیت زندگی پایین تری نسبت به محلات داخلی شهر بابل دارند. بر اساس مدل ارائه شده، رتبه بندی محلات از بعد شاخص های کیفیت زندگی با توجه به امتیازات کسب شده به صورت جدول شماره ۱۶، می باشد.

- فراهم آوردن تسهیلات مسکن و در عین حال افزایش نظارت در ساخت و ساز مسکن با هدف ارتقاء سطح کیفیت مسکن؛
- فراهم نمودن سطح خدمات به صورت دسترسی محلی؛
- ایجاد شهر بازی و مکان‌های خاص جهت گذران اوقات فراغت.

منابع و مأخذ

- ۱- آقا امیری، سیدرضا و دیگران (۱۳۸۶). مطالعات GIS شهر بابلسر، شرکت مهندسی مشاور شهرساز امروز.
- ۲- آقا امیری، سیدرضا؛ معصومه یزدانیان (۱۳۸۷). شناخت جامع عرصه‌های توسعه شهری از مشهدسر تا بابلسر، چاپ نیما. نوبت اول. مازندران.
- ۳- ابراهیم‌زاده، عیسی، اسماعیل عبادی جوکندان (۱۳۸۷). تحلیلی بر توزیع فضایی - مکانی کاربری فضای سبز در منطقه سه شهری زاهدان، مجله جغرافیا و توسعه. شماره ۱۱.
- ۴- اصغریور، محمدجواد (۱۳۸۷). تصمیم‌گیری چندمعیاره، چاپ ششم. انتشارات دانشگاه تهران.
- ۵- ام. اسمیت، دیوید (۱۳۸۱). کیفیت زندگی، رفاه انسانی و عدالت اجتماعی، ترجمه حسین حاتمی‌نژاد و حکمت‌شاهی‌اردبیلی. مجله اطلاعات سیاسی-اقتصادی. سال هفدهم. شماره پنجم و ششم. شماره مسلسل ۱۸۶-۱۸۵.
- ۶- پاپلی یزدی، محمدحسین؛ حسین رجیبی سناجردی (۱۳۸۲). نظریه‌های شهر و پیرامون، چاپ اول، تهران. انتشارات سمت.
- ۷- جانبابانزاد، محمدحسین (۱۳۸۷). بررسی شاخص‌های شهر سالم در بابل و ارائه برنامه‌ریزی برای بهبود آن، پایان‌نامه کارشناسی ارشد در رشته برنامه‌ریزی شهری. دانشکده جغرافیا. دانشگاه تهران.
- ۸- حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۸۷). مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، چاپ چهاردهم. تهران. انتشارات سمت.

جدول ۱۶: کیفیت زندگی در محلات مختلف شهر بابلسر

عالی	۳
بسیار بالا	۱۰
بالا	۴، ۵، ۶، ۱۱ و ۱۲
متوسط	۲، ۷، ۸، ۹
ضعیف	۱۶، ۱۵، ۱۴ و ۸
بسیار ضعیف	۱۳
کیفیت زندگی	محلات

مأخذ: نگارندگان

از طرفی با توجه به مجموع امتیازات کل محلات شهر بر اساس شاخص‌های مورد سنجش، امتیاز به دست آمده برای کل شهر برابر با ۸/۵۱۷ می‌باشد یعنی کیفیت زندگی کل شهر در سطح متوسطی قرار دارد. باید توجه داشت که رابطه‌ی معناداری میان سطح رضایتمندی شهروندان و وضعیت اقتصادی آن‌ها وجود دارد. به عبارتی دیگر سطح رضایتمندی محلاتی که دارای سطوح بالاتری از نظر شاخص‌های اقتصادی بودند به مراتب بیشتر از محلات دیگر با سطوح پایین شاخص‌های اقتصادی بود. بنابراین با توجه به شکاف میان محلات مختلف از نظر اقتصادی، اولویت هر گونه برنامه‌ریزی در سطوح مختلف شهری در نظر گرفتن محلات محروم‌تر می‌باشد. به عبارتی دیگر محلات ۱۳، ۱۶، ۱۵، ۱۴، ۱ و ۸ در اولویت اول برای هر نوع اقدام می‌باشند.

راهکارها و پیشنهادات

با توجه به نتایج حاصل از تحقیق مهمترین راهکارهایی که می‌توان ارائه داد به شرح زیر است :

- ارتقاء درآمد و ایجاد امنیت شغلی به عنوان یکی از فاکتورهای مهم در کیفیت زندگی؛
- افزایش سطح سرانه فضای سبز در محلات و فراهم آوردن امکان دسترسی به آن؛

- ۹- ربانی، خوارسگانی، علی؛ مسعود کیان پور (۱۳۸۶). مدل پیشنهادی برای کیفیت زندگی، مطالعه موردی شهر اصفهان، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی. سال ۱۵. شماره ۵۹-۵۸.
- ۱۰- رضویان، محمدتقی (۱۳۸۱). برنامه ریزی کاربری اراضی شهری، چاپ اول. تهران. انتشارات منشی.
- ۱۱- زیاری، کرامت‌اله (۱۳۸۵). اصول و روش‌های برنامه‌ریزی منطقه‌ای، چاپ چهارم. یزد. انتشارات دانشگاه یزد.
- ۱۲- صرافی، مظفر (۱۳۸۰). بنیادهای توسعه پایدار کلانشهر تهران، جهت ارائه به همایش موازین توسعه و ضد توسعه فرهنگی- اجتماعی شهر تهران.
- ۱۳- طواری، مجتبی؛ محمدعلی سوخکیان؛ سیدعلی میرنژاد (۱۳۸۷). شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر بهره‌وری نیروی انسانی با استفاده از تکنیک‌های Madm، نشریه مدیریت صنعتی. دوره ۱. شماره ۱.
- ۱۴- عسگری، علی و دیگران (۱۳۸۱). برنامه‌ریزی کاربری اراضی شهری، چاپ اول. همدان. ناشر نور علم.
- ۱۵- فرجی ملائی، امین (۱۳۸۹). الف. تحلیلی بر مفهوم کیفیت زندگی شهری، دومین همایش علمی سراسری دانشجویی جغرافیا. دانشکده جغرافیا. دانشگاه تهران.
- ۱۶- فرجی ملائی، امین (۱۳۸۹). ب. تحلیل شاخص‌های کیفیت زندگی شهری و برنامه‌ریزی برای بهبود آن، مورد: شهر بابل، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری. دانشکده جغرافیا. دانشگاه تهران.
- ۱۷- کهیل، مایکل (۱۳۸۷). محیط زیست و سیاست اجتماع، ترجمه حسین حاتمی‌نژاد و سهراب امیریان. چاپ اول. تهران. انتشارات دانشگاه تهران.
- ۱۸- کوکبی، افشین و دیگران (۱۳۸۴). برنامه‌ریزی کیفیت زندگی شهری، تعاریم و شاخص‌ها. مجله جستارهای شهرسازی. شماره دوازدهم.
- ۱۹- مرکز آمار ایران (۱۳۷۵). سرشماری عمومی نفوس و مسکن.
- ۲۰- مرکز آمار ایران (۱۳۸۵). سرشماری عمومی نفوس و مسکن.
- ۲۱- مهدیزاده، جواد و دیگران (۱۳۸۲). برنامه‌ریزی راهبردی توسعه شهری (تجربیات اخیر جهانی و جایگاه آن در ایران). چاپ دوم. مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران. تهران.
- ۲۲- مهندسین مشاور نقش محیط (۱۳۷۹). مطالعات طرح جامع بابلسر.
- ۲۳- مؤمنی، منصور (۱۳۸۷). مباحث نوین تحقیق در عملیات، چاپ دوم، انتشارات دانشگاه تهران.
- ۲۴- میرافضل، بهفر و آقامیری، سیدرضا (۱۳۸۳). از مشهدسر تا بابلسر، چاپ اول. مازندران. چاپ نیما.
- ۲۵- نقدی، اسدالله؛ رسول صادقی (۱۳۸۵). حاشیه‌نشینی چالشی فرا روی توسعه پایداری شهری (با تأکید بر شهر همدان)، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی. سال پنجم شماره ۲۰.
- 26- Angur. Madhukar, Widgery. Robin & G. Angur. Sudhir (2004). Congruence among Objective and Subjective Quality-of-Life (QOL) Indicators, Alliance Journal of Business Research.
- 27- Ashton, John, (1988). Healthy ceities, Conceptand vision, University of Liverpool, Liverpool, UK.
- 28- Barton, Hugh & et al (2003). Healthy urban planning practice, Mitchan: experience of European cities, Report WHO. City action group on healthy urban planning, WHO, Regional office for Europe, Copenhargen.
- 29- Bond. John and Corner, Lynne (2004). Quality of life and older people, London, Open University Press.
- 30- Cardinal, Nathan & K. Adin, Emilie (2005). An urban aboriginal life, the 2005 indicator on quality of life of aboriginal people in the greater Vancouver area, Center for Native Policy and research (CNPR).
- 31- Carp, F., Zawadski, R, (1976). Dimention of urban environmental, Quality Environmetal Behavior. 8(2).

- Planning 52 (2001) 203±224, 0169-2046/01/\$20.00 # 2001 Elsevier Science B.V. All rights reserved.
- 42- Habib, R.R., Mahfoud, Z., Fawaz, M., Basma, S.H., Yeretziyan, J.S (2009). Housing quality and ill health in a disadvantaged urban community, *Public Health* 123 (2009) 174–181, 0033-3506/\$ – see front matter - 2008 The Royal Society for Public Health. Published by Elsevier Ltd. All rights reserved.
- 43- Harpham, Trudy & et al (2001). Healthy city projects in developing countries: The first evaluation, South Bank University, London, SW8,2JZ, UK.
- 44- Hazelton, J. (1985). Quality of Life Indicators for Austin” Reported by Quality of Life Advisory Committee Austin Chamber of Commerce. (mimeo).
- 45- Henderson, Hazel, and Jon Lickerman and Patrice Flynn. 2000. Calvert-Henderson Quality of Life Indicators: A New Tool for Assessing National Trends. Bethesda, MD: Calvert Group, Ltd.
- 46- H. Massam, b (2002). Quality Of Life: public planning and private living, *Progress in Planning*, 58 (2002) 141-227, 0305-9006/02/\$- see front matter © 2002 Elsevier Science Ltd, All Right Reserved.
- 47- J. Mason, M., W. Valente, T., Coatsworth, J.D., Mennis, J., Lawrence, F., Zelenak, P (2010). Place based social network quality and correlates of substance use among urban adolescents, *Journal of Adolescence* 33 (2010) 419–427, 0140-1971/\$ – see front matter_ 2009 The Association for Professionals in Services for Adolescents. Published by Elsevier Ltd. All rights reserved.
- 48- Li, F., Liu, X., Hu, D., Wang, R., Yang, W., Li, D., Zhao, D (2009). Measurement indicators and an evaluation approach for assessing urban sustainable development: A case study for China’s Jining City, 32- Consulting Engineers of Nghsh-e-mohit (2000), master plan studies of Babolsar.
- 33- de Groot, J., Steg, L. (2006). Impact of transport pricing on quality of life, acceptability, and intentions to reduce car use: An exploratory study in Five European countries, *Journal of Transport Geography* 14 (2006) 463–470, 0966-6923/\$ - see front matter © 2006 Elsevier Ltd. All rights reserved.
- 34- Dalkey, Norman C. (1969). The Delphi Method: An Experimental Study of Group Opinion, prepared for United States Air Force Project Rand, Santa Monica.
- 35- Eiser, Christine (2004). Children with Cancer The Quality of Life, London, University of Sheffield, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- 36- E.L. Spinney, J., M. Scott, D., Newbold, K.B., (2009). Transport mobility benefits and quality of life: A time-use perspective of elderly Canadians, *Transport Policy* 16 (2009) 1–11, 0967-070X/\$- see front matter & 2009 Elsevier Ltd. All rights reserved.
- 37- Faludi, A (1989). Three Paradigms of Planning Theories, in Healey et al (eds) *planning Theory*, Pergamon Press.
- 38- Friedman Myles I (1997). Improving the quality of life : a holistic scientific strategy, London, PRAEGER
- 39- George, L. K. and Bearon, L. B. (1980). *Quality of Life in Older Persons. Meaning and Measurement*. New York: Human Sciences Press.
- 40- Ghourchian, Nader (1994). *The First International, Terminology of curriculum as referential dictionary*, Tehran, The Institute for research and Planning in Higher Education.
- 41- Godefroid, s (2001). Temporal analysis of the Brussels -ora as indicator for changing environmental quality, *Landscape and Urban*

- Ukraine, Geography and Natural Resources 31 (2010) 11–17, Copyright © 2010 IG SB, Siberian Branch of RAS. Published by Elsevier B.V. All rights reserved.
- 57- Schaloak, R.T. (2004). The concept of quality of life: What we know and do not know, *Journal of international disability research*, Vol48(3):203-216.
- 58- Schneider, M. (1976). The quality of life and social indicators research, *Public administration Review*, Vol36(3).
- 59- Shackman, Gene & Liu, Ya-Lin & Xun Wang, George (2005). *Quality of Life Throughout the World*, A report from The Global Social Change Research Project.
- 60- Statistical Center of Iran, (1996). *General Population and Housing Census*
- 61- Statistical Center of Iran, (2006). *General Population and Housing Census*.
- 62- S. Westaway, M (2006). A longitudinal investigation of satisfaction with personal and environmental quality of life in an informal South African housing settlement, Doornkop, Soweto, *Habitat International* 30 (2006) 175–189, 0197-3975/\$ - see front matter r 2004 Elsevier Ltd. All rights reserved.
- 63- Stover, M. E., Ieven, C. L (1992). "Methodological issues in the determination of the quality of life in urban area". *Urban studies* 29 (5).
- 64- Tavary, Mojtaba and Sookhkyan, MA and Myrnezhad, Ali (2008). identification and priority ranking factors on labor productivity using techniques MADM, *Journal of Technology Management*, Volume 1, Number 1, Winter 2008, the Board 71 to 88.
- 65- Van Kamp, I., Leidelmeijer, K., Marsman, G (2003). Urban environmental quality and human well-being Towards a conceptual framework and demarcation of concepts; a literature study, *Landscape and Urban Landscape and Urban Planning* 90 (2009) 134–142 , doi:10.1016/j. landurbplan.2008. 10 .022
- 49- Mercer, Colin. (1990). *Life in the World's 100 Largest Metropolitan Areas* , Population Crisis Committee.
- 50- Meyre, Dowell (1987). *Community-Relevant Measurement of Quality of Life A Focus on Local Trends*, University of Texas at Austin, *Urban Affairs Quarterly*, Vol. 23 No. I, September 1987 108-125 copyright 1987 Sage Publications, Inc.
- 51- M.Fayers, Peter & David Machin (2000). *quality of life-assessment, analysis and interpretation*, University of Sheffield, UK, John Wiley and Sons Ltd Press.
- 52- M.J. Geelen, L., A.J. Huijbregts, M., den Hollander, H., M.J. Ragas, A, van Jaarsveld, H.A., de Zwart, D (2009). *Confronting environmental pressure, environmental quality and human health impact indicators of priority air emissions*, *Atmospheric Environment* 43 (2009) 1613–1621, 1352-2310/\$ – see front matter - 2008 Elsevier Ltd. All rights reserved.
- 53- Momeni, M. (2008). *Modern Topics in Operations Research*, Tehran University Press, second edition.
- 54- O.Marquez, L., C.Smith, N (1999). A framework for linking urban form and air quality, *Environmental Modelling & Software* 14(1999) 541–548, 1364-8152/99/\$ - see front matter. Ó 1999 Elsevier Science Ltd. All rights reserved.
- 55- Preuss, I., W. Vemuri, A (2004). "Smart growth" and dynamic modeling: implications for quality of life in Montgomery County, Maryland, *Ecological Modelling* 171 (2004) 415–432, 0304-3800/\$ – see front matter © 2003 Elsevier B.V. All rights reserved.
- 56- Ryashchenko, S. V, Gukalova, I.V (2010). *Public health in the system of regional indicators of the quality of life in Russia and*

- 69- Wish, N. B (1986). Are we really measuring the quality of life ? American journal of economic and sociology, 45(1).
- 70- Wong, C (2001). The Relationship Between Quality of Life and Local Economic Development: An Empirical Study of Local Authority Areas in England, Cities, Vol. 18, No. 1, pp. 25-32, 2001, © 2001 Elsevier Science Ltd. All rights reserved Printed in Great Britain 0264-2751/01 \$ - see front matter.
- 71- Živělová I.& J. Jánký(2008), Analysis of life quality development in the administrative districts of South Moravia, Agric. Econ. – Czech, 54, 2008 (9).
- 72- Ziarat, K, (2006). Principles and Methods of Regional Planning, Tehran University Press, fourth edition, Tehran.
- 73- <http://www.mazand>
- Planning 65 (2003) 5-18, 0169-2046/03/\$20.00 © 2003 Elsevier Science B.V. All rights reserved.
- 66- Van Poll, R., (1997). The Perceived Quality of the Urban Residential Environment. A Multi-Attribute Evaluation. Rijksuniversiteit Groningen, Groningen.
- 67- Wang, B., Li, X., Stanton, B., Fang, X., (2010). The influence of social stigma and discriminatory experience on psychological distress and quality of life among rural-to-urban migrants in China, Social Science & Medicine xxx (2010) 1-9, 0277-9536/\$ e see front matter Published by Elsevier Ltd., this article in press.
- 68- Whitehead, T., Simmonds, D., Preston, J (2006). The effect of urban quality improvements on economic activity, Journal of Environmental Management 80 (2006) 1-12, 0301-4797/\$ - see front matter © 2005 Elsevier Ltd. All rights reserved.